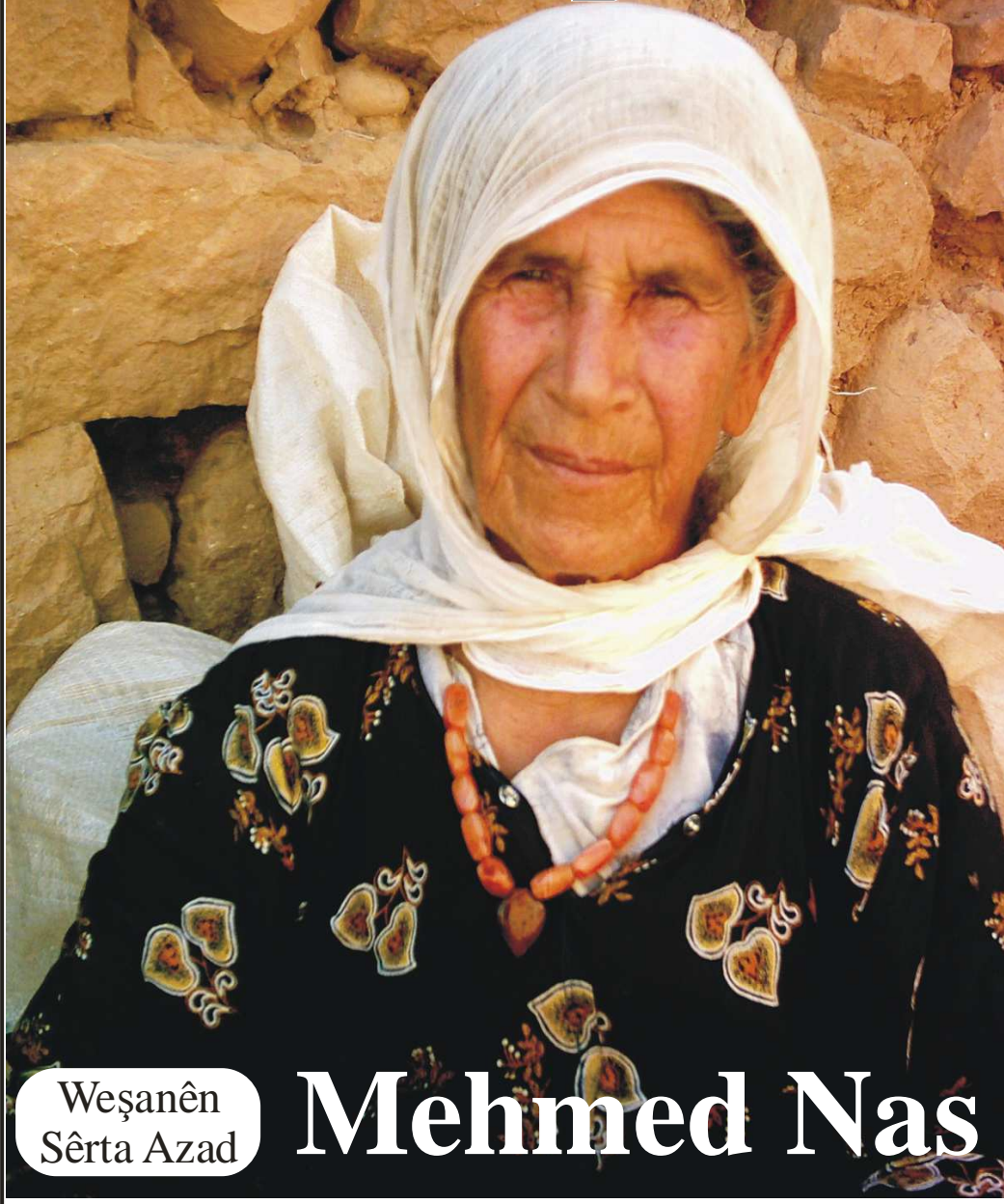

Ax dayê...

Weşanên
Sêrta Azad

Mehmed Nas

AX DAYÊ

MEHMED NAS

Naverok

- 1- *Pêşgotin*
- 2- *JÎ BO BÎRANÎNA XWEZA*
- 3- *DÎVÊ EZ HERÎM*
- 4- *AX DAYÊ!*
- 5- *LÎ TE GERÎYAM*
- 6- *ÊDÎ EZ DIÇÎM BÎ XATÎRÊ WE*
- 7- *XEWNEK LÎ BEHRA SÎPÎ*
- 8- *KEÇÎKA TAVSORKÊ*
- 9- *EVÎNA VEQETÎ*
- 11- *OXÎRBE YÛSÎV*
- 12- *BAJARÊ MÎRÎ*
- 13- *PÎÇEKÎ DÎN EVÎN*
- 14- *LÎ BEHRA SÎPÎ PELÊN BOHTAN*
- 15- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -1 -*
- 16- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -2-*
- 17- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -3 -*
- 18- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -4 -*
- 19- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -5 -*
- 20- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -6 -*
- 21- *ÇÎROKÊN BAJARÊ XEMGÎN -7 -*

Pêşgotin

ÇÎROKÊN HESTÊN XEMGÎN

Lokman Polat

Karwanê edebiyata kurdî bi coşî dimeşe, qelebalix dibe, pêşve diçe. Ji Amedê, Mêrdînê, Hekariyê, Bedlîsê, Berfiratê, Serhedê û herêma Bohtan edebiyatvanên kurd karwanê edebiyata kurdî dewlemend dikin. Niha jî ji herêma Bohtan, ji bajarê Sêrtê nivîskarekî ciwan tevî karwanê edebiyata kurdî bû.

Rojnamevan, nivîskar Mehmed Nas bi berhema xwe ya yekem a edebî, kurdî cihê xwe di nav karwanê edebiyata kurdî de girt. Digel ku ev berhema wî ya yekem e jî, wî bi vê berhema xwe daye nîşandan ku ew di kar û xebata afirandina berhemen edebî de bi ser ketiye.

Ez gelek keyfxweşim ku nivîskarekî kurd ê ciwan bi berhemeke edebî li pirtûkxana kurdî pirtûkeke din zêde kir. Ê ez dilşadim ku wekî xwendevanê yekem ê vê berheme, min pirtûkê beriya çapê xwend û di derbarê pirtûkê de vê nivîsê nivîsî.

Ez di vê kurtenivîsê de nikarim yekoyek behsa naveroka hemû kurteçîrokan bikim. Lê, bi tevahî ez dikarim vê bibêjim; naveroka hemû kurteçîrokan balkêş in, zimanê nivîskar jî baş e û pak e. Mehmed Nas bi kurdîyekî zelal û hêsan nivîsiye ku xwendevan ji xwendina pirtûkê aciz nabin, zehmetî nakşînin.

Nivîskarê rojnamevan Mehmed Nas bi vegotîneke edebî kurteçîrokên xwe nivîsiye. Wî bi metodeke nû û teknîkeke ku ji nivîsîna kurteçîrokên klasîk cuda ye bi kar anîye. Yê ku zanîna wan tenê di derheqê kurteçîrokên klasîk de hebe û haya wan ji çîrokên modern û post-modern tunebe, dê bibêje qey ev kurteçîrok nîn in.

Di kurteçîrokên Mehmed Nas de derd, kul û xemên rojane û êşa civakî hene. Dema mirov çîrokan dixwîne -bi taybetî jî çîrokên bajarê Xemgîn- dilê mirov digizgize, mirov xemgîn dibe, derûniya mirov serûbin dibe. Mirov ji pênuşa nivîskar rewşa zilamê ku 15 salan li hepisê razaye û paşî derketiye, lê tu karekî nedîtiye ku bixebite û lewre jî ew nikare pariyek nan ji bo malbata xwe bîne dixwîne, dilê mirov bi hal û rewşa wî dişewite. Zilamê bênav (ku gelek kesên weha ku di rewşa wî de ne, hene û bi min nivîskar baş kiriye ku navekî lê nekiriye. Lewra ev çîroka vî zilamê bênav ku li hepisê razaye, ne tenê çîroka wî ye, ev çîroka bi sedan kesên wekî wî ye jî) ji ber rewşa kambax neçar dimîne û biryara xwe dide ku bajarê xwe terk bike û biçe ciheke dûr. Bi rewşa wî û bi sedan yê wekî wî wijdana mirov zîz dibe, dilê mirov dipirite. Derd, kul, êş û îroniyên civakî renekî ku bi dramên civakî hatiye nexşandin, naveroka pirtûkê xemilandiye.

Nivîskar Mehmed Nas di nav civakê de her roj bûye şahidê xem û êşên kesên, wî bi çavên serê xwe gelek bûyeran dîtiye û mijarên berhema xwe ji ber rewşa civakî afirandiye. Wî bi şeweyeke hunerî û zimanekî edebî dîmeneke ji rewşa gelê kurd û belgenameyeke ji tevkûjiya Mesîhîyên Keldanî rave kiriye.

Helbet nivîskar netenê êş û xemgîniyê, herweha xweşî û evînê jî nivîsiye. Sahneya ereq vexwarina di nav rezê ber dêrê, gelek xweşa min çû. (Ez hêvîdarim ku dê roj bê, ez û nivîskar jî bi hev re biçin nav rezên wir û li wir vexwin, bi hev re sohbet bikin.) Nivîskarê ciwan Mehmed Nas di qalkirina evîna Rojhat û Hîvdayê de ferîbendên evînê radixe ber çavên mirov. Xewn û xeyalên her însanî cuda ne. Hinek xewn û xeyal pîroz in û mirov bê wan nikare bijî. Evîn jî weha ye. Evîn wisa hêzeke bi qûdret e ku tu hêz pê nikare. Evîn reng dide jîyana mirov û mirovên evîndar ji bo evîna xwe ji hertiştî re amade ne. Di jiyandê de yê ku herî pir êş dikşînin evîndar in.

Xewn û xeyalên edebiyatvanan bêpayan in. Karê herkesî nîn e ku di nav tavsorkê de keçeka spehî bibîne û rindî û bedewiya wê taswîr bike. Ji bo ku nivîskar Mehmed Nas bi edebiyatê re heşir û neşir e û ew afirînkerekî edebî ye, ew di nav tavsorkê de keçeka delal dibîne û bedewiya wê bi hunerekî edebî ji xwendevanan re rave dike.

Di kurteçîrokên pirtûka Mehmed Nas de tişteke nûjen (ku mirov dikare bibêje ev di edebiyata kurdî de jî nûjeniyeye) ev e ku; di çîrokan de mijar hene lê navê leheng û fîguran tune. (di hinekan de leheng jî tunin.) Çîrok bi şeweya vegotinê ne û ji bo ku leheng û fîgur nediyarin, tunin, dîyalog jî tunin. Yê gotûbêj -anku nivîskar- behsa her tiştî dike û qalkirina bûyeran û taswîra tiştan ew bi xwe dike û ew leheng û fîguran dide nasîn. (Di qalkirina 7 çîrokên bajarê Xemgîn de çend gotûbêjên ji gel hene û ew regekî gelêrî didin çîrokan. Mirov ji bo van çîrokan dikare bibêje ew çîrokên gelêrî yên ku ji ber serpehatiyên rasteqîn hatine afirandin in. Helbet kurteçîrokên wî yên din jî ji ber rastîya jîyanê hatine hunandin.)

Heft çîrokên dawîn yên bi sernavên “Çîrokên bajarê Xemgîn” regekî din daye pirtûkê. Di van 7 çîrokan de qetlîama eqaliyeta olî -Mesîhiyên Keldanî- tê qalkirin. Nivîskar ji devê çend pîrejin û pîremêran çîrokan pêşkêşê xwendevanan kiriye. Nivîskar ji devê kalepîran û bi taybetî jî bi devê zilamekî kalepîr ê Keldanî ku navê wî Ammo Caro ye û bûye şahidê qetlîama Keldaniyan, komkûjiya wê demê nivîsiye.

Wek tê zanîn, dewleta dagirker a Osmaniyan di sala 1914-an de dest bi qetlîama Mesîhiyan kirin. Jön-türkên rêxistina "Îtîhad û Terakî" nîjadperest û olperestên xedar bûn. Bi fermana wan bi hezaran Mesîhî -Ermenî, Asûrî, Suryanî, Keldanî- hatin qetil kirin. Ammo Caro yê fileh ew dem zarok bûye û ew bûye şahidê qetlîama Mesîhiyan. Li gor ku ew behs dike, di gel kuştina keç, jin, mêr, kalepîr û zarokan, leşkerên Osmaniyan 30 hezar pirtûkên dêra Keldaniyan jî şewitandine. Ew pirtûk ji bo mirovahiyê xezîneyeke giranbiha bûn. Pirtûk bi tîpên Suryanî, lê bi zimanê kurdî hatine nivîsîn. Ev xezîneya giranbiha, çi heyfe ku bi destê jön-türkên hov û barbar hatin şewitandin.

Dema min 7 çîrokên bajarê Xemgîn xwend, dilê min êşiya, hestên min xemgîn bû. Min ê ku dema nivîseke bixwendana ewqas cixare nedikşand, di dema xwendina van 7 çîrokên bajarê Xemgîn de min nêrî ku min cixare li ser cixarê pêxistiye û kişandiyê. Ji ber wehşeta ku leşkerên dewleta dagirker li dijê Mesîhiyên Keldanî pêk anîbûn, derûniya ruhê min xirab bû. Min di can û ruhê xwe de êşa ku keç û jinên Keldanî kişandine, zilma ku wan dîtine, di can û ruhê xwe de hîs kir. Ji ber xwendina çîrokên komkûjiya Sêrtê xewa min nehat, ez li ser neheqiyên dîrokî ramiyam.

Pirtûka Mehmed Nas di vî warî de weke belgenameyeyeke dîrokî ye û nivîskar bi devê Ammo Caro û kalepîrên din rastiyeke dîrokî derxistiye ronahiyê. Lewre jî, çîrokên Mehmed Nas çîrokên hestên xemgîniyê ne û divê xwendevanên kurd van çîrokan bixwînin.

Ez nivîskarê pirtûkê Mehmed Nas pîroz dikim ku wî berhemeke edebî, gelêrî û bi reng dîrokî afirandiye û pêşkêşê xwendevanên kurd kiriye. Wî bi vê berhema xwe çand, edebiyat û zimanê kurdî pêşve xistiye, pirtûkxana kurdî dewlemend kiriye.

JÎ BO BÎRANÎNA XWEZA

Xweza !

Ma heft meh têra te dikir? Ji bo vê dinya qehpe û derewîn. Te xwe amadeya vê jiyana kambax û teres dikir. Baweriya te pê hat, lê tu nîvrê hatiyê hiştin. Tu hatiyê xapandin, pê baweriyên te leyistin. Ez dizanim pêluxên agir berdan nav dilê te. Ez dizanim birîna baweriyên şikestî, çiqas dijware! Wê şevê tû bûyê mîhvanê dayik û bavê xwe. Mîhvanekî bêdeng, bi vê bêdengiya xwe, te dil li me şewitand. Lê jana vê jiyane te hilnegirt û dîsa vegeyriyê bihûştê.

Erê Xweza hê tû di zikê dayika xwe de bûyê, Bijîşk û tabîban fermana te nivîsandibun, li ser pelên qirêj û gemar. Ji wê fermanê pê nûs giriyabûn, pirtûk ji bo te peyivîbûn. Baweriyame li wê fermana gemar nehat, me nedixwest em bawer bikin. Tirsê ne tenê dilê me hemû laşê me girt. Hêvî dîsa hebû kurê bavê xwe. Em çawa bikin ew û biryara wan bi serket. Lê tu dijî fermanê hatî û te raperîne kir, te li berxwe da. Heya seetek berxwedana te dom kir. Ez hatim alîkariya te, te birîndar kiribûn, piyên te şikandibûn tû nedikariyayî bimeşî. Wekî hevsalên xwe tû negiriyayî. Erê Xweza ez û hevalên xwe em hatin alîkariya te, lê me jî nekarî em vê fermanê têk bibin. Tîr ji kevan hatibu berdan me nekarî em li ber bisekinin. Rondik bû perde li ber çavên me. Gelo tû ji me xeyidîbû qey? Te ne dayika xwe dît, ne jî bavê xwe himbêz kir. Em ji hesreta germahî û bîhna te kizirîn. Te me ji wê tama xweş û cuda hişt û tû çûyê, bi tenê qasekî hindik min jiyana te dît. Bi dîtina qasekî hindik destûr hatibû sitandin. Hemû hêviyên min şikestîbûn, min ronahiyê digeriya, li nav taristana gemar de. Hêdî ji tariyê neditirsiyam. Hê ez li nav vê hêlekana jiyane xilas nebûyîm, hê birînen dilêmin hişk ne bûyî, birînen kûrtir li min peyda bûn. Te digot qey ez bûme behra jan û keseran. Ez li nav van janan de digevizîm. Digotî “Jan mirovan dikemilîne” ecep wisa ye? Min dixwest jê bifilitim û xilas bibim. Lê ez hatibûm girêdan, Bi qeyd û zincîran. Bi wê qasê dîtina te besê min bû. Dilêmin hat ferikandin, bîhna min vebû. Ez hêdî bûbûm bav, bavekî dil sitûxwar û bêçar. Tû hêdî nayî jibîrkin, wekî her sê birayên xwe. We paytexta dilê min de hêlîna xwe çêkiriye Xweza, heta dawiyê hêlînekî germ, hêlînekî tîr aram û azad de hûnê her û her bijîn ...

Xweza ya min!

Ez di nav wê gengeşî û şoka balkêş de diçûm û dihatim. Bapîrê te çû gazî Mela Qedrî kir, ji bo şûstina te. Nîvê şevê me birînen te paqij dikir, lê birînen kûr bû. Ji wê kûrahiyê, wekî lehî xwîna te ya şêrîni diherikî. Me te dişûşt, Xwudê jî dilê te paqij bike. Mela jî ji berxwedana te ya jiyane şaş ma. Pêşî bawer nekir ku tû jiyayî û te li ber xwe daye. Şûstina te ve diayên qedîm dihatin xwendin. Me te bi merasîma diayên pîroz bi rêdikir. Xweza tişteki bala min kişand, me te dişûşt, lê te qet çavên xwe venedikir. Min çavên te nedîtî, gelo çavên te çawabûn? Me avê li te dikir, te devê xwe vedikir. Me te paqij dikir, tû geş dibûyayî. Piyên te yê şikestî te pir êşandibûn Xweza. Dest û piyên te yê biçûk çiqas şêrîni bûn Xweza. Min destê xwe da te, hê jî piçek germahî bi te ve mabû. Ji cihê derziyê xwîni diherikî, me wî jî paqij kir. Kefenên spî me amadekir ji bo te. Hinek jî axa xîç, bi toza axê bedena te ya biçûk hat ferikandin, xweşê te diçû. Tû ji axê hatibû lê, te hêja bêhna axê tam dikir. Dîsa li nav kefenên spî tû hatî pêçandin û li şaneşîna malê tû hatî raxistin heya berbangê. Cihê te hênîk bû Xweza. ax Xweza ax! Te rondikên çavên min zûwa kir. Ez nizanim bi vê kefena biçûk wê çawa te bêxin nava gorê? Çawa axa sar berdî ser bedena te? Xweza tû melayikek biçûk, pariyek can û kezeba bavê xweyê...

DÎVÊ EZ HERÏM

Jiyana min li vî bajarî dawî bû. Êdî divê ez herim; cihên dûr, welatên biyaniyê, warên xerîb û xûrbetê û bibim penaberek li ser rûyê erdê. Evînamin! êdî ez nikarim wekî te dergehên vî bajarî vekim, kolan û kûçeyan de bigerim, silav bikim, hambêz bikim û lê xwedî derkevîm. Êdî ezê nikaribim wekî te li Girê Keçikan, êvaran bi vexwarina çayê re, temaşeya daketina rojê û tîrêjên wê yên bi nalîn bikim. Ezê nikaribim destê te bigirim, germahiya te êdî dilêmin wê neferkîne û mist nede. Ronahî û birûskên çavên te êdî dilê minê tarî ronî nake. Peyvên te birînên rûhê min derman nake. Ji xwe te gotibû “Li vî bajarî evîn qedexeye!” û vî bajarî tû car dawî li evînên xwe ne aniye, her tim jiyana li vî bajarî nîvrê hiştine û jiyana evîna me jî wê nîvrê bimîne. Lê em bûn dîlê dilê xwe. Tiştê ji destê me nedihat. Bi tenê biryaran me di anî cîh. Dîsa biryar hatiye sitandin û divê ez herim, erê ji hev veqetîne re hindik ma. Ewr li ser dilême wê bigere û birûsk wê dakevin li nîvê kezêbê dû sê dilop hêstir wê ji çavên me werin xwar. Ezê bixwazim te hambêz bikim û bigirîm, lê ji sînore kevneşopiya ezê nikaribim derbas bibim. Bi tenê dilê xwe de ezê bêjim bi xatîrê te û tê bi çavên xwe, ji min re bêjî oxirbe û dilêxwe da tê bêjî evîna min, yara min neçe neçe neçe...

Evînamin; “Qey her kes kerr bûye ku kes qîrîna vî bajarî nabihîse! Qey her kes kor bûye ku hêstirên vî bajarî nabînin! Qey her kes bê dil maye ku kes jana vî bajarî hîs nake! Gelo kîjan welat ji kerba mirovên xwe dîn û har bûye. Kîjan welatî serpehatî û çîrokên xwe ew qas bi ser hevdu re tîr kirine. Kîjan welat li zimanê xwe geriyaye...” ev bajarê xwedî sê erd, sê çem û sê ziman. Ev bajarê kevnare û qedîm. Bi dewlemendiya xwe ve reng daye şaristaniyên Mezrabohta. Ê pêşî ne ezim ku terka vî bajarî dikim û ne jî yê dawî. Ev bûn çend sirgûn ku vî bajarî di dilê xwe yê tijî de jiya! Ev bûn çend sirgûn ku xwîna vî bajarî mêt! Ew sirgûnên berî noht salan, Ew sirgûnên gelan, gelên Ermenî, Aşûrî, Kildanî û Sûryaniyan. Ew sirgûnên ku li dewsa şahî û hambêzkirinê; girî, veqetandin û mirin hiştibûn li pey xwe... êdî li vî bajarî hemû kes li hêviya sirgûn kirina xwe ye. Bajar birêkirina zarokên xwe westiya! Çemê Bohtan bi xûm xûma xwe raperîne dike, Tehta Mendik qelişî, germava Bilorîs sar bû. Seyrangeha Serê Zînî şewitî, Qesrên cas hildiweşin, Kolanên bajar diqîrîn, Kûçe dinalin bi qîrîn û hawar...! Hey hawar hawaaar ev bajar, bajarê miriyane! Bajarê miriyane! Ma tû nabihîsî evînamin deng nayê te?

Îro jî ev bajar zarokên xwe bi rêdike, alî tarîtiya mirinê û tûnebûnê ve dişîne. Li kolan û kûçeyan de zarokên tînerkêş ji serma xwe li hev dipêçin, germahiya hevaltiyê digerin, selpakfiroşên bê hêvî, li benda debara xwe ne. Ji rûyê boyaxkarên pêlavan evîn dirije. Li nexweşxanan de melayikên biçûk dimirin... ma tû nabînin? erê evînamin divê ez herim bajarekî, kanî digotin “jan mirovan dikemilîne” lê ezê janên xwe bavêjim. Ji bîr bikim hemû keseran. Tirs dibe sî dikeve pey min, keser dibe birîn, dikeve canê min, hesret ji xwe bûye Pêlûxeke agir û ketiye dilêmin. Bêje evînamin ez neçim, ezê çi bikim...?

AX DAYÊ!

Ma çî ferq heye di nava Stenbol û xerîbîstanê da? Bajarê veqetina dayik û bavan, jin û mêran, bira û xwahirziyan û bajarê veqetina evîndaran. Ha Stenbol û ha çûna bê hatin, ma tu ferq heye? Kî çûbe vî bajarî, jan û hesret ji xwe re kiriye sî û heta terk kirina vî bajarî daye pê xwe. Stenbol, bajarê di nava behra hêstirên çavên veqetiyan de mayî, bajarê hêviya bêhêviyan û Bajarê hêvîxwar. Erê dayê dema ba û bahozên xerîbiyê bi ser welatê min de hat, dîsa welatê me zarokên xwe ber bi vê xerîbîstanê ve bi rêdikir. Ez jî bi xwe re birim, bi dileke şikestî û ser nizam.

Ez dizanim di êvarên hênik de, tû li benda min dimînî, xwarinên herî xweş ji bo min dipêjî. Bi şevan dîsa lihêf û doşeka min li serê ban radixî. Lê dayê tu jî dizanî êdî ez nikarim werim. Ez bûme dîl û hêsîrê bahozên sar, ketime taya xerîbiyê û bûme xerîbê welatan. Tu jî dizanî êdî ez nikarim destê te jî ramûsim.

Ax dayê! ezê dîsa ji te tiştêkî bixwazim. Dizanim ez gelek tiştan dixwazim û gelek jî bêarim. Lê ez gelek bi hêrsim û aciz bûme ji vî jiyana malxirab. Li ser bedena min westahiya bi hezar salan heye. Xewa min tê dayê, dixwazim bikevim li nav xew û xewnên xweş. Ez naxwazim zêdetir vê lîstoka jiyane bilîzim. Ez têk çûm û êdî ez ditirsim. Ev şer û bûyerên di herikandina jiyane de diqewimin, hêviyên min dişikînin, xewên min didizin bê wext û bi xeman şiyar dibim. Ez edî bi şevan, bi xemgîn û bi tirsê derbas dikim. Bûyerên, radyoyê yên li ser pêla kurt, buyêrên ku ez ji radyo Dengê Mezopotamyayê dibihîzim, min gelek ditirsînin. Êdî ez ji mirovan ditirsim dayê. Dengên komên mirovan, qêrîn û hawara wan min ker dikin. Ez dixwazim çav û guhên xwe bigirim dayê. Dixwazim nebînim, nebihîzim û nefikirim. Lê ma ev jî çêdibe dayê? Lez û beza jiyane, çûn û hatina mirovan li kolanan de, min jî dixwe nava vê helaketê. Çavê wan qerimîne û tev vala ne. Êdî çav jî dikarin derewan bikin. Ma tu vê jî dizanî dayê? Ez dîsa bi tena serê xwe mame, êdî naxwazim di van kuçeyên tarî û gewre de bimeşim. Di kuçe û kolanan sar de, lez û bezên mirovan, min dîn û har dike. Ez ji leza wan aciz bûme, dixwazim demêkê dirêj bisekinim. Ma ez demjimêr an jî saeta di milê xwe de bişkînim, tê ji min bixeyidî dayê? Ez çî bikim êdî naxwazim zêdetir li benda hatina dem û dewranekê an jî li benda derbas kirina demeke bimînim. Êdî ez li bendamayîne jî aciz bûm. "wext gelek zû diherike" dibêjin, lê ez bawer nakim, dixwazim rojên xwe têr tijî û bi heskirên xwe ra bijîm. Ma tu dikarî alîkariya min bikî dayê? Ma hewce dike ku ez bêjim "Min bêriya axa welat û min bêriya te kiriye". Êdî dixwazim ji Serê Zînê temaşa derketina rojê, Mij û dûmana li serê çiyayên Bohtan, keskahiya li rez û bostanan û heft girên ku li dora bajarê min de ketiyên govendê bikim... Ax dayê! ez dizanim hêstirên çavên te hesreta dîtina mine, hema carekê bi dawî be jî, ez jî dixwazim dîsa te bibînim...

Li vir hawar û qêrînen mirovan û rûtirşiya wan min ditirsîne dayê. Ma tu dikarî ji hovîtiya wan min biparêzî? Ez êdî xwe gelekî bê hêz dibînim û alîkariya te dixwazim dayê. Dixwazim têkevim li nav xew û xewnên xweş. Tu dikarî li kêleka lihêfa min bimînin? Destê min bigrî û min bêxî xewê. Lê di xew de jî, min bi tenê nehêle dayê. Xwezî min careke din serê xwe dayna ser çoka te û heta rojeke nû, rojeke germ razam. Di tîrêjên wê roja nû de ji wê xewa şêrîn şiyar bibim. Di asîmanek şîn û vekirî de dixwazim temaşeya teyr û tilûran bikim. Li ser girên bilind ên bajêr, dixwazim heta şev rûnim û çayê qaçax daqurtînim. Ez dixwazim

dengê bajêr, ji Girê Keçikan bibihîzim. Bi şev jî ez dixwazim li wir bimînîm. Li bin stêrkên çirusî dengê şevê guhdar bikim. An jî di rojek şemiyê de li ber çemê Bohtan, di hênikaheyê de rûnim û dengê pêlên avê guhdar bikim. Ez dixwazim derketina heyveronê jî li vira bibînîm. Dema heyveron, ji piştta wan çiyayên bilind derkeve, ezê xwe bixim nava nepeniya wê û bi saetan li wira bimînîm. Ezê di bin ronahiyê wê de, dilê xwe paqij bikim û ji nûve vejîm.

Ax dayê ma ezê dîsa bikaribim, bi te re li ser banê xuşa xuşa dengê pelên sipîndaran bibihîzim? An jî ezê dîsa bikaribim li ser axa xwe jiyaneke aram bijîm? Dayê ma tû dikarî van daxwaz û xwestekên min bînin cih?...Ax dayê vaye ez haleke wisa xerîb da me. Ma gelo tû çawayî başî dayê?...

LÎ TE GERIYAM

Çav diket li nav çavan, deng dernediket. Evîndar bi tenê pê çavên xwe û dilê xwe dipeyivîn, min jî dixwest bi tere bipeyivim çav bi çav û dil bi dil, lê tû tûnebû.

Evîna te quncika di dilda dijiya, min destê xwe da jiyana dilê xwe û dengê dilê xwe gûhdarkir. Hatî xeyalên min û ketim payte li te geriyam, lê tû tûnebû, ne li vir, ne li wir û ne jî li tû deverên din. Tirsiyam ji tûne bûna te, lê hevî her û her dilêmin ê stûxwar diferikand.

Li bajarê ku bîhna mozaîka gelan û çanda wan ya di talankirî difûra de ketim pey te, li kolanên bê mirov, kûçeyên bê zarok, xaniyên Ces ku hatibûn valakirin, dîmenên mayîn bê xwedî de û bajarê bê deng de li te geriyam. Li taxa kevnare û qedîm ya Keldanan, ku niha hatibû wêrankirin. Li nav xaniyên Ces û qesrên bi keviran hatibûn çêkirin de min dengê te dibihîst lê tû nedihatî xûyakirin. Kûçeyên teng û tarî de kesek tûnebû, lê xeyala te ketibû pêşiya min dimeşiya. Min dixwest bigihîjim te û destê te bigrim lê li nav taristanê de tû wenda dibû, tû diçû kûçeyekî din. Li seranserê Ayn Salîbê (kahniya xaç), pirtûkxaneya mezin ya Katedralê de bi gavên hêdî hêdî dimeşiyam, li ser masê vala pênuş ji kerba bêdeng digiriya. Çav li ser kûlekên pirtûkan ket, pirtûk dipeyivîn, li ser dîroka qirêj û gemar, roman û helbestên nîvcomayî yên Sûryanan. peyvên te min dibihîst, lê dawî nedihat. Li nav pirtûkên sedsalî û pîroz, ku li serî bostek toz girtî de, rûpel bi rûpel li te geriyam, tû hatibû nivîsandin lê min nedizanî ez bixwînîm û tama evîne û mirovatiyê jê bistînim. Min tû tam nekir, min te ne dît û tû ne li wir bû. Ji wir çûm Dêr Mar Yaqûb û ketim hûndir. Li nav Dêra qedîm de min wêneyê te li nav neqşên reng û rengên dîwarê de geriya, tû tûne bû. serpîskopos Adday Şêr li Dêrê ayîne dikir pê peyvên bihêz û xûrt de diqêriya, min peyva navê te ya xweşik geriya, lê min nebihîst. Min tû nedît û tû tûnebû. Hatim ser kahniya Ayn Salîbê li nav Sabata hênik de li benda te mam, dilgerm bûm min xwêhda, min pirsî tû tûnebû. Ava zelal ya ji birkê dihat, şor bûbû min pirsî dîsa tu tûnebû. Ji qesra Ces pirsî tû ne li wir bû. Min ji şarab çêkera pirsî tû tûnebû, ji şeraba sor pirsî te serxweş kiribû, lê tû nedihatî xûyakirin. Li bajar de meşiyam gav bi gav dilekî şikestî û stûxwar li erdê digeriyam. Li nav kolanên mezin û hin kûçeyên ku diketin ser kolanan dirêniya lê tû tûnebû. Daketim Girêkeçika li binê dara Qizwanê rûniştîm. Ew jî bi tenê mabû wekî min, şax û pelên xwe weşandibûn hişk bûbû. Zor û zehmetiyên jiyane re têk çûbû, demên berê dihatin bîra wî ew demên xweş... berê bîhnekî xweş û cûda jê

difûriya, belê bîhna Ben ê. Li bin siha wî da çiqas mirov rûniştibûn, ketibûn nav gotûbêjên germ de, hinek li ser bajar dipeyivîn, li ser çand, hûner û hinek jî li ser evînê dipeyivîn û diketin xeyalên kûr û bêbinî. Çav diket nav çavan deng dernediket, evîndar bi tenê pê çavên xwe û dilê xwe dipeyivîn, min jî dixwest bi tere bipeyivim çav bi çav û dil bi dil, lê tû tûnebû. Çûm serê gira herî bilind li Serê Zînî bû êvar, roj hêdî hêdî diçû ava. Roj, tîrêjên xwe yên bi nalîn li ser bajar de berda, bedewiya xwe ya dawî kifş dikir û bi zeraqa xwe ve daket heya rojekî din.

Bû şev, êdî ez westiyam, şeva tarî kirasê reş li xwe kiribû, min nedizanî îşev kî li ber stêrka ye, min nedizanî heyv di çendê xwede ye? Şeva tarî, çiqas diçû xwe reştir dikir. Min ji şevê pirsî? Ma tenêti para mine şevê?, ma kesek tûne dengê min bibihîse şevê?, her kes xwedî dost û yare, çima yara min nayê şevê? Ez li bajar geriyam, ma taxa min kanî şevê?, Gazî qûlingan bikin, bila yara min bînin, bibînim û himbêz bikim. Ma çi ji yara min hat şevê? Şevê got; dawîya evîna te hat û derbas bû, dema te çû, ew roja bi nalîn daketi, ew evîna te bû, tû geriyayî lê te nedît lawo...

ÊDÎ EZ DIÇIM BI XATIRÊ WE

jiyan li ser min ve dimeşe, bi hemû giraniya xwe ve. hest, raman û kovan tije dibin di dilêmin da. dixwazim birevim lê bêçare mame. Bi taybetî jî, mirov li ser min ve dimeşin. Ew kesên derewîn, xayîn û bêbav, dil bi kovan, kul û derdan dinale, di vî rewş û jiyana bê bext de difikirim... ji bo çi û kî ez dijîm? Derdor bi menfeet perestan dikele hinek mirov di rojekî de rûyê xwe têxin deh şiklan de.

Dîsa wekî her car ji xew radibûm, bi hêvî yên mezin min cil û bergên xwe li xwe dikir. Di ketim nav kolanên bajêr gav bi gav dimeşiyam. Bi hêviyên mezin min ji karxanan pirs dikir. Lê bê feyde dîsa kar tûne bû. Berîkên min vala li sûka bajar rûyekî nas digeriyam. Rastî gelek heval û hogirên xwe dihatim mixabin min tû silavên germ û ji dil ji wan nedidît. Ev şeş mehê min bû ku ez ji girtîxanê derketibûm. Panzdeh salên min li girtîgehê derbas bûbûn. Lê êdî min bêriya girtîgehê jî dikir. Li wir hevaltiya germ hebû, nanek dibû dû behr, birînek, derdek, êşek dibû dû behr, sê behr, çar behr lê li vir bar hemû ser milên min bûn. Di civakê de tû qedr û siyanet ji bo min nemabû. ji ber ku perê min, mal û milkên min tûnebûn. Hemû hevsalên min bûbûn xwedî mal û milk, lê ez hê di têrkirina zikê xwe û zarokên xwe de heyirî mabûm. Li nava bajar de êdî min nedixwest bigerim. Dêdiketim diçûm li derveyî bajêr cihekî bilind û min temaşeya bajêr dikir. Gelo ewqas xanî û avahî hebûn. Xwedêyo ma gelo tiştêkî li behra me jî nediket. Êdî min raperina jiyane dikir. Ew panzdeh salên bihûrî, xwezî emrê min hemû bibûranda. Gelo ezê niha çawa herim mal bi kîjan çavî li xanima xwe û zarokên xwe binêrim. Ew bi hêviya nanekî germ, her roj min ji mal bi rêdikin, mixabin dîsa dimînin birçî û ez dest vala vedigerim.

Xwedêyo!..

jiyanek wisa çiqas dijware, bese ez êdî naxwazim bijîm. Rûyê min nemaye, dilê min heliya, kezeba min reş bû. Hevalên min ên girtîgehê jî êdî cîhê xwe girtine lê min bi tû awayî

nekarî li vê jiyânê de cihekî germ ji xwere ava bikim. Her û her li nav xemsariyê de diçim û têt. Bi hezar, bi milyon cara ji xwe poşmanim, tişteke ecêb êdî ez ji mirov bûna xwe jî poşman dibim. Xwezî ez keviyekî bûma, xwezî ez heywanekî, an jî darekî bûma, lê sed xwezî. Car caran difikirim niha ez jî li vê dinê dijîm. wekî her kesî na, na, na, ez her roj dimirim her êvar, vegeramin a malê mirine, rûyê xanimê nêrînamin mirine, rûyê nêrîna zarokên min dîsa mirine. Ji xwe li malê tû tişt ji devê min dernakeve, lal dibim, ker dibim, ez ne li mala xwe me wekî ku ez li nav xaniyekî cemed de bim wisa ez direcifim, dilerizim. Her hevokek axaftina xatûn ji bo min mirine. Berê de jî min xwest wekî ku ez her car, her roj bimirim, ezê ji rehê xwe xilas bibûma. Mixabin min nekarî, dîsa hêviyên bêbext û derewîn min xapandin, min nekarî ez xwe ji vê rewşê xilas bikim. Lê niha min cîhekî ji bo xwe peyda kiriye. Bi yek carî ez dikarim ji vê êşê xilas bibim. Vê berbangê min xatir ji xatûn xwestibû. Ev mehekî bû ku hê min xatûnê ra axivî. Ev peyv dilê minê birîndar ferikand. Heta hatina min a vêderê, ji çavên min girî kêr ne bû bûn. Rondikên çavên min zûwa bû bûn. Zarokên min bi şaş û mat mayî li min nihêrî bûn, nedizanîn wê çî bibe. Paşeroja wan çawaye û çî li benda wane...

Jîna mirov û mirovaniyê bi xewn û xeyalan ve girêdayî bû. Eger ez heya niha dijiyam, ew bi xêra xewn û xeyalan bû. Min gotina xwe ya dawîn jî got xewn û xeyalên min êdî miçiqî bûn. Ez li benda mirinê bûm. Mirina sar û seqem ku wê min ji vê jiyana bê bext û derewîn rizgar bikira.

Wext êdî hatiye, wexta mirina sar û seqem. Berî ku ez herim min malbatê jî dît, erê min ji wan re got; çûyî heye, hatin tûne, hatin heye, dîtî tûne. Êdî ez diçim, bi xatirê we!!!

XEWNEK LI BEHRA SÎPÎ

Ez bi tenê xerîba xwûdê kû li welatê xwe yê çar perçe ji dûr ketî. Min nedizanî çima, evî bayî bêhna mirinê bi xwere anîbû û li vir jî hatibû min êdî behr ji bo min bû bû jehr. Li ber perava behra sipî, di xew de bi dengê behrê ji xewa nepenî şiyar bû bûm...

Li wextekî min zilamek nas dikir. Navê wî Rojda bû, her dem rûpelek sipî û pênuşek sor bi xwere digeland. Gelek caran demên xwe bi nivîsandinê derbas dikir. Eşiqê keçikek bû navê wê Hîvda bû. Keçik bajarekî kevin, ew bajarekî nû de dijiya. Ji xwe bi nameyên keçikê re Rojda jî dest bi nivîsandinê kiribû. Gelek caran ji hev û dû re rûpelên têt tijî, nameyên evîne dinivîsandin. Temaşa film û gûhdarî stranên wekhev dikirin. Lê li bajarên cûda cûda de...

Car caran Rojda nameyên ku dinivîsand bi min dida xwendin, lê tû carî nivîsên Rojda min nedikarî heya dawiyê, ji serî heya binî rêz bi rêz bixwînim. Gava min dixwend, dilê min dibû behra xeman û tije kovan dibûn. Di nava nivîsê de hevokên wisa bikartanî ku min xwe nedigirt û nameyê dirêj Rojda dikir. Bi tenê ew hevok, li ber dilê min hêja bû deh nameyên evîni. Dilê min tû carî xwe nedigirt berde wama nivîsan dawî bînim. Wan evîna xwe bi nivîsandinê dijiyan. Kul û xemên xwe pê hibrê pênuşê bikartanî û awayekî hûnerî ser rûpelên sipî hemû hêrsên xwe direşandin û nemir dikirin. Evîna wan di nameyan de li ser rûpelên sipî û paqij dijiya. Li nava wan rêzan de peyvên wisa bê hempa, aram û qedîm bikartanî kû wisa evîna xwe jî dijiyan. Min peyv nedidît kû vî evîni baş bidim qîset kirin.

Evîna wan wisa mezin bû kû her roj peyvên evînê ên nû diafirandin. Evîna ji nameyan derketî her roj mezintir dibû. Ez ji vê rewşa wan gelek ditirsiyam. Ew xewnekî de hatin ser dinê, di xewnekî de mezin bûn û di xewnekî de dijiyan. Ditirsiyam ku xewnekî de ji hev û dû veqetiyen, ji xwe nedizanîn her xewnek xemeke û mereqeke. Ez ditirsiyam ku birasti jî negîhin hevdu, hêviyên wan bişkên û bimînin bê hêvî. Ji xwe bêhêvî mirov dişand mirinê. Min bawer nedikir kû jiyana rastîn û jiyana nameyan li hev bikin û xwe bidomînin. Tiştên kû dinivîsandin, ji xeyalan derdixistin û dijiyan. Çiqas ez ditirsiyam ku dû evîndarên xeyalperest, di jiyana rastîn de têk biçin jî, lê disa jî wan baweriya min ji evînêre xûrttir kiribûn...

Rojda nepenî, aramî, bedewî û germahiya xwe ve wekî rojê bû. Gava bi hêrs dibû ew germahî dibû doje. Ji nêz ve mirov diheland, ji dûr ve mirov hemû bedewiya wê didît û wekî xwedayekî jê hêvî dikir. Neyarê taristanê bû, her û her ronahiyê dixwest û belav dikir. Hîvda jî wekî heyvê, li nav stêrkan de ya herî ronahî, bedew û xweşik bû. Bi kurta hîvda wekî heyvê sipî û aram bû. Min her û daîm ji Rojda re digot, têkiliyên we de lanetiya navê we heye. Çawa kû roj û heyv bi hev re bijîn û negîhin hevdu ez bawerim hûn jî tu carî nagîhin hev. Lê Rojda vê yekê qet nedipejrand. Wî çaxî min dû cixare pêdixist, yek ji bo wî û yek jî ji bo xwe. Lê her dû cixaran jî min dikişand. Xemgînî diket nav civata me ya germ. Ewî jiyanek ji Hîvda yê dûr ketî qet qebl nedikir. Gava roj ji şevê derdiket, pêşî Hîvda dihat bîrawî, paşê wekî bahozekî diket dil. Roj diçû ava her tişt bi dawî dibû, lê ew bêdawiya Rojda bû. Carna bi hêrs dibû derî vedikir, diçû û li nav taristanê de wenda dibû...

Ez dîsa bi tenê dimam û xwe bi xwere diaxivîm, diwestiyam û li ser evîna wan min jî rûpelekî din dinivîsand. Gava min li ser rewşa wan bi rêz dikir, di destên min de kûlîlk vedibûn evînê bi hemû nepeniya xwe ve bedena min dipêçand. Dilê min û har dikir. Hêrsên xwe min jî dinivîsand û nemir dikir ji bo paşerojê û nîşên nû. Evîn nedihat zûkirinê, jê ra sebir diviya mîna sebra çiyayên Bohtan kû li ber ba û bahozan xwe digirt û herdem aram û bêdeng bûn. Piştî kû min nivîsandinê dawî dikir, ji mal derdiketim û li nav bajar de li kolanan dimeşiyam. Wekî hercar dîsa rastî Rojda dihatim. Ji bo evîndara xwe serxweş bûbû û li nava kolanan de stranên evînê digot. Min jî bi wî re dest bi vexwarinê dikir. Ewî şeraba sor vedixwar min jî avçêhê dadiqurtand. Avçêha cemed hemû kovanan ve diket nava laşê min. Rojda li nava qedehê dirênt û ji min re eşqa xwe qiset dikir. Gava bi hêrs dibû digiriya, ez jî bêdeng dimam û mijekî kûr heya kezebê min ji cixara xwe dikişand. Nizanim çima lê hemû serpehatî û zaroktiya xwe ji min re qiset kiribû. Wêneyên Hîvda yê pêra tûnebû, lê dîsa jî çavên xwe digirt û hemû bedena wê wekî zindiyekî dîtibe xet bi xet qiset dikir. Gava wî Hîvda re dijiya bi hêrs dibû û direviya diçû seyrangeha Girêkeçikan. Xwe li wir dirêj dikir û guhdarî dengê axê dikir heya şevê. Bi şev jî li benda heyvê dima, xweşikiya heyvê temaşe dikir. Tariya şevê dibû mîna pora Hîvdayê û stêrk li pora wê re dialiqîn. Nepeniya heyvê û şevê dilê wî paqij dikir. Ewî digot, kesê kû bizanibe zimanê axê fêma bike, ax gelek tiştên xweş, balkêş, dem û dewrên bihûrî qiset dîke...

Rojda hinek rojan gelek kêfxweş dihat li ba min, wî wextî min dizanî kû ji Hîvdayê jêra nameyekî hatiye. Gava diket hindirû derî digirt û rûpelê dixist destê xwe. Bi dilgermî dest bi xwendinê dikir. Paşê cixareyek zarokwarî dikişand û rûdinişt li ber derî. Min jî bi dilşewat warî temaşa wî dikir. Min rewşa wan qet baş nedidît hesret ne tiştêkî hêsan bû. Belkî sing ber û bedena wan ji hev dûr bû, lê dîsa jî dilêwan her û her bi hev re bû. Nizanim çima lê hezkirin ji bo wan pir hatibû dîtîn. Wekî her car cihê xwe sekinî û di dest de cixare bêdeng rawestî bû. Her tişt bi leza birûskê qewimî, Rojda nekarîbû barê derd, kerb û hesretê hilgire. Min nezanî çawa çêbû lê ew çûbû ser koça dawîn. Agir berda bedena min, nefesa min çikiya, bi qasî bîskeke dinya li ber çavê min reş bû. Lê çî bû, çawan çêbû, ez nizanim. Melkemot li xanî geriyabû, mirin li odê bû. Rengê oda xweş raxistî guherîbû, mirin bi rengê xwe yê sar û bîhna xwe ya genî li hemû odê de bû. Cil û bergên me, dest, pî, mil, rû û hemû laşê min, mehfûrên li erdê raxistî, dîwarên odê yê sipî û her tişt di nav reng û bîhna mirinê de mabû. Ez bi seknekî sebrê yê zana, kû ji çiyayên Bohtan hîmî wê bûbûm, di cihê xwe de wekî çiyayekî bi sebr

sekinîbûm. Ez bi dûv demekî gelekî dirêj ji cihê xwe bi hêdîka, kû hemû bedena min bi janeke bê payan ketî, rabûm li ser piyan. Min nezanî ez çi bikim, di nav tariyeke hibrî de bi tenê mabûm...

Ez bi tenê xerîbê xwûdê kû li welatê xwe yê çar perçe dûr ketî. Min nedizanî çima ev bayê kû bêhna mirinê bi xwere anîbû, li vir jî hatibû min, behr ji bo min bûbû jehr. Min nedizanî ev çîrok ji kû hatibû. Li ber behra sipî, di xewde bi dengê behrê ji xewa nepenî şiyar kiribûm. Alîkî min xwîdan dayî, bi bayên germ ê çiyayên Bohtan, hêvî, xewn û xeyalên min. Alîkî min bablîsoka behra sipî û bayê miriyan, a rast min te bi bîranî, û bi te şiyar bûm. Nîvê şevê li ber behra sipî, di bîhnvedaneke havînê de, xewnên min hatibûn dizîn. Xew li min qedexe kiribûn, ez hişti bûm bi tenê serê xwe û bi tevî sûretê te yê mîna heyveronê. Ta sibehan nedikariyam razê, lê dîsa jî ew xewna ku min dîtî de, ev gotina Rojda ji bo min dibû hêvî “tenê bûn tiştêkî kêrhatiyê, hin caran li mirov tê” ez jî bêçare li welatê xerîbiyê, li ber behra sipî li wê tenêbûnê de li benda wê kêrhatinê mabûm...

KEÇİKA TAVSORKÊ

Şevê dîsa kirasê xwe yî reşê çem çem li xwe kiribû. Heyveron li asîman nedihat xuyakirin, lê stêrka me dîsa di cihê xwe de bû. Stêrkên mayîn li ser şevê mîna xaliçeyeye rengîn dihat xuyakirin. Êdî bajar jî westiya bû, ketibû xeweke nazenîn û ez li nav peyvên pirtûkan de diçûm û dihatim. Pênûs di destê min de bi xew ve çûbûm û ketibûm nav bîreke bêbinî û li nav deryaya xeyalan de wekî keştiyekî digeriyam.

Roj dîsa wekî her car li ser coya xwe diherikî û ber bi qulibandinê ve diçû. Dîsa min temaşeya daketina rojê dikir û difikirîm. Rengê tîrêjên rojê xwe bi ser bajar de berdabû. Hemû bedewiya xwe wekî diyariyekê berdabû ser dilê xwezayê. Min jî tama wê bedewiyê derdixist û dilê xwe bi vê aramiyê diferikand. Çavên min ketibûn li ser tavsorkê û kûr çûbûn. Ji nişka ve tiştêk dihat xuyakirin. Di nav tavsorka gilover de şiklekî ecêb dihat xuyakirin, çiqas diçû nêzîktir dibû. Çiqas nêzîk dibû, kûrtir dinihêrî. Pêşî mîna zarokêkî hat xuyakirin û çiqas diçû nêzîktir û mezintir dibû. Ew şiklê ecêb ji tavsorkê derket, lê siha wê li ser min ve dihat; bi matmayî min lê dinihêrî.

Belê... ew keçikek bû; pora wê heta nav milê wê dirêj dikir. Dilê min germ dibû, dilerizîm. Bi şaş û matmayî di cihê xwe de sekinîbûm. Bi tenê min nefes distand, dengê dil dihat guhê min. Xwîna min dikelijiya, min nedizanî û tê dernedixist ka çi bi min hatiye. Belê ew tiştê bi nepenî keçikek bû. Keçikekê zirav û dirêj, mîna spîndarekî. Ruyê wê spî mîna ruyekî ji nav destan û efsaneyan de hatibû, mîna ruyekî peykereke antîk ku xwe li hember ba û bahozên wext û dewranan ragirtibe. Ruyekî sade, mîna ruyekî periyan henûn û delal. Lê tijî sir û sihêr, mîna berkanîk û maskekê be. Dev û lêvên wê yên xweşik û li hevhatî. Xwedî nêrînen henûn, çavên reş ên ronî, çavên kûr, çavên delal û gelekî sipehî. Ronahiya çavên wê tenik wekî tava heyvê. Ez nizamim çima, lê di hundirê min de tiştêkî mîna pêta çirûskeke pêdiket. Min dixwest tiştêkî ji vê rewşê derînim, lê bê çare dimam û min tiştêkî jê dernedixist. Min pir dixwest ku wê keçikê binasim, kûrahiya dil û ruhê wê binasim. Di bin wê berkanîka xweşik, sade, paqij û saf de çi heye min dixwest bibînim. Hundirê min bi germahiya

ronahiyeke tijî dibû, keleke germ ji dilê min radibû. Ez li nav dilgermî, heyecan, coş û pirsên di serê min de diçûm û dihatim, lê min nedizanî çî dibû. Ev keçika henûn kê ye? Ez li ku derê me? Ew ji kijan diyaran hat? Wê çî bibe? Min nedizanî van pirsan bi bersivînim. Di vê nepeniyê de diçûm û dihatim, min nedizanî çî dibe û wê çî bibe. Keçika delal qet nedipeyivî. ez li cihê xwe sekinî, ew li dora min digeriya û destê xwe dirêjî min dikir, dixwest ez pê re herim cihekî. Qet nedipeyivî bi tenê bedena xwe ya xweşik dilerizanda û li dora min diçû û dihat. Ji nişka ve dengê jê derket, ji wan dev û lêvên lihevhatî de ev gotin herikîn; “Ma tu dikarî ava Botan berjor biherikîn?, Kesê ku tehlukayan nede ber çavê xwe, nagihêje cihê xwe.” ev gotin ji devê wê derketin, gelo çî dixwest bide fêmkirin, min nedizanî, min jê pirsî lê ti bersiv neda. Keniya, daket nava tavsorkê û wendabû. Ê ez di nav pirs û peyvên nepenî de diçûm û dihatim. Min dixwest tiştekî ji van peyvên derînim. Gelek fikirîm lê min tu bersiv nedidît. Keçika tavsorkê min di nav nepeniyaya xwe de hiştibû. Ketibûm nav ramanên kûr û bêbinî.

Ji nişka ve bi dengê banga mêjê, ji xewa kûr şiyarbûm. Erê di berbangê de ji wê xewa tijî nepenî û sihêr şiyar dibûm. Bi tenê ew keçika tavsorkê a delal û bedew dihat bîra min û ew peyvên ku ji dev û lêvên xweşik herikiyîn man para min. Gelo dixwest çî peyaman bide min hêja jî ez difikirim, difikirim, difikirim.

EVÎNA VEQETÎ

Evîna me li Sêrtê şîn bu. Bajarê xwedî heft gir, sê erd, sê çem û sê ziman. Ew bû Girêkeçika, ez bum Serê Zînî. Ew bu Xerzan, ez bûm Bohtan. Ew bû çemê Başur ê aram, ez çemê Bohtan ê dîn û har...

Li nav heft giran de ya herî delal û bedew ew bû, Girêkeçikan. Hemû erdê wî şênahî bu. Her celeb dar li wir hebû, mina daristanekî biçuk. Hema cureyên kulîlkan li wir peyda dibun, dişibiya gulistanekî şîrîn. Hema bêje çukên hatiya xuliqandin li wir bûn, li nav wê seyrangê de wekî stranek bê hempa distriyan. Cihê mirovên bi rûmet û bi qîmet bû. Cihê mirovên zana, welatparêz û çandparêz bû. Şano, konser li wir dihatin amadekirin. Dengê şahiyê bajar fetih dikir. Ji xwe çanda bajarvaniyê jî ev bi xwe bû. Min te li Girêkeçikan dîtibû. Li wê seyrangê delal de, wekî gulekî nû bişkivî, te hawîrdora xwe li nav bîhna xweş de hiştibû. Bîhna te ji wir difuriya. Gava çavêmin bi te ketin dem û dewran sekinîbûn. Min li rûyê te yê gilover û gewher, eniya te ya pak û sipî, bêvila te ya biçuk, lêvên te yê mezin, devê te yê hertim hinekî vekirî, çenga te ya hinekî guloverî nerm, stuyê te yê dirêj û li gerdena te ya gewher dinihêrî û ez difikirîm... Girika herî bilind li Serêzînî min dil dikir eniya te û çavên te yê reş belek ramusa. Pora te ya reşik mist da. Destê xwe bibira stuyê te, di paş re stuyê heta piştê mist da. Germahiya te bibihîsa. Min bi nêrînekî zehf kûr, bala xwe dida rû, çav û devê te û dil dikir û dixwest. Ji kenê te yê sivik û şermoke, rûyê te yê delal re helbestekî bi afiranda. Helbestekî sedsala dawiyê...

Tu bûyî gula Girêkeçika, bîhna te li wir difuriya. Min te bîhn dikir. Min pir dixwest, destê xwe dirêjî te bikim. Lê ji sînore kevneşopiya nediwêriyam derbas bibim. Stuxwar û fedî kirî, vedigeriyam cihê xwe. Jan hemû bedenê digirt dinaliyam, lê min nedikarî ez bigirîm.

Min te hînî kişandina cixarê dikir û te min hînî êşê dikir. Min te hînî vexwarina avcehê dikir, te min hînî janê dikir. Min dixwest hêviyên min bibihîsî û evîna min re bikenî. Em ji hev hatibun durxistin. Berê min dan Serêzînî, li wir bi tenê ez hebûm. Erdekî rût û tazî û ez. Min distra ewî guhdar dikir, ez diqîriyam ew dihat hawara min. Li wî cihê bilind her der dihat xuyakirin, hemû bajar li bin piya bû. Girêkeçikan, Bitimkê, Eynsalîb, Kahnî Bireykê, Şêx Tirkî, Şêx Tayyar, taxa Çaqmaqê, gundê Ciwanika hwd. Şêrîn dihatin xuyakirin. min te jî didît û Botan jî. Gundên Bohtan Xêrtê, Gundşêx, Hilêla, Tîrîm û Terhem hemû ketibûn rêzê. Ew xwezaya dewlemend û delal de Teyr li ser Tehta Mendik de difiriyan. Erê ez mirovekî Bohtî me, ma te dizanî belayê mohra xwe li eniya min xistibû? lê dîsa jî Bohtiyekî serî netewandî bûm ez. Min raperînê dikir ji bo te. Sêrt ketibu navbera me, ew Sêrta mirî û razayî. Roj li ser min de derdiket û her der ronahî dikir. Li ser te jî dadiket her der dihişt nav taristanê de. Ez li Serêzînî temaşeya te û daketina rojê dikim. Min nedixwest roj dakeve, piçekî din ronahiyê belav bike û hawîrdor ronî bike. Li nav vê gengeşiyê de ketibum nava taristanekî reş. Piçekî din ronahî min dixwest ji dilê xwe re, erê tû û evîna te bûbû ronahî ji bo min. Ronahiya te mîna heyverona li nav taristanêde dihat xuyakirin. Dilê min diferikand. Ez bi bawer bûm, min dizanî piştî taristanê ronî ye. Lê dîsa jî veqetandin ji dilê min perçeyek bi xwere biribû.

OXİRBE YÛSIV

Em li meha Remezanê de ne, wexta fitarê ye, şev e, îşev 8 tê mijdarê (sermawez) ya 2002 yan e. Roj bi giranî dadikevê, dinya sar e payîz e. Sêrt warê derd û keseran. Şahîdê mirinan û di dawiyê da şahidê mirina Yûsiv, westiyayî dikeve xewê. Şeva giran û westiyayî rûniştevanên bajarê kevin û navdar Sêrtê dixwe nav hêlekana xewê û dilorîne. Xalîçeya ji stêrkan pêkhatî, li jor, li esmanan, bi rengên xwe yên xas ên welatê rojhilatê, li xewa şeva Sêrtê nobedarî dike.

Lê li Sêrta xwedî sê herem û heft gir a cîh û warê Aşûrî, Kildanî, Cihû, Ereb û Kurda de malbatek ranezaye belê malbateke Bohtî, malbata Mîrhac. Xew ji wan dure, ew dixwazin, pir dixwazin ku razên, her tiştî ji bîr bikin, deng, pêjn, hîs ji wan bi dûr bikevin û bikevin nav xewa bêdawîn. Lê nikarin... mirina kambax û rûreş xwe li ser malbatê ve rapêçaye. Lawikê wan Yûsiv ku ji roja hatî dinê ve ew ji gewriya xwe ve seqet bû û êdî wî koçî dawiyê kiribû, dixwazin xwe bigihînin Yûsiv. Belê Yûsiv çûbû. Lê malbat xwîna wan miçiqî, devê wan qûlf bûyî, bê tevger û bê lebat ji hêş, bîr û mejî pêve winda bune. Roj û buyerên bihurî, gotin û xeberdanên wî tahm û bîhnên ji bîr buyî niha yek bi yek tîn ber çavên wan. Niha vê şeva sar û kambax de dixwazin bigihin wî. Niha bi tenê hîsa winda bûne, mirov çawan fêrî vê hîsê dibe? Mirinê hat, Yûsiv û bedena wî bir û li pey xwe jî ev hîsa kambax xiste nav malê û malbatê. Vê hîsê niha mal vegirtiye. Malê reşa xwe girê daye, ji roja mirinê û vir ve ye, malî, Latîfe xanim, zarok, nas û xizm, mirov û dost li şînê runiştine. Roj bi girî dest pê dikin û diqedin. Bi sedan kes tîn sersaxiyê. Latîfe xanim herçî ewe buye êsîra hîsên bêdeng. Bi peyvan hîsê dayikan nayê nivîsîn. Ew li oda rûniştinê ya mezin da runiştîye. Navenda jiyana wan a ku ew hîn bûbûn, li erd, dîwar, têkber, xalîçe û kûrsiyên dinihêre û bêdeng difikire ruyê wê yê bi ken sar bûye. Çavên wî ji giriyan sor buye û rondikên wî zûwa bûne.

Yûsiv niha tûne ye, winda ye? Mirov çawan hînî winda bûn û winda kirinê dibe? Cihê wî yê ku her tim li ser rûdinişt niha vala ye. Ken û dengê wî yê cûda di nav dîwaran de, li derekî veşartîne. Peyv û gotinên wî niha nayên bihîstin. Kinc, cil û bergên wî, li hêviyêne. Dayika wî li benda wî nexweş ketî, di nav nivînan de, li hêviyê ye. Lê ew nayê û êdî ew tûne ye. Ne li wê odê, ne li oda razanê, ne li ber derî, ne li ber hewşê, ne jî li tû derekî din. Belê şeveke payîzê de, jîn û mirin ketibûn nav hev. Tû kesî nikarî bû ew ji hev û dû veqetandina. Cezbê mirinê bi ser her kesî de hatibû. Kesî nikaribû tovên jîyanê tê de bidîta.

Yûsiv roja hatî dinê ve, vî êşî dikişand, rehetî û xweşiyê nedît. Wekî hevalbendên xwe nekarî bilîze, bigere, bixwe û vexwe. Jiyana wî ji hevalbendên wî pir cuda bu, tim li nav cîhan de dirêjkirî bu. Mirov perwer û rûkenîna wî dilê mirov diheland. Mirovê ku carekî wî bidîta careke din qet ji bîr nedikir. Hişekî bi qûwet pê re bû. Pariyeke zarok û bîsteke can ê dayika xwe bû. hatin û çûna wî bû yek. ji mal deng dernakeve. Mala mezin di nav xewa sibê da, bêdeng, li neheqiyên jîyanê difikire. Kî dê zarokê mehrûm bibe wî bişo û paqij bike? Kî dê kefenekî spî û biçûk li bedena wî ya biçûk rapêçe? Bêyî hestirên çavan, kî dê bikaribe li ser wî melayika biçuk bilorîne û stranên şînê bibêje? Kî dê wî bi temamî ji jîyanê bi dûr xîne û bixe bin axa reş û sar? Kî dixwaze pergî rûyê sar ê mirinê bibe, xwestekên mirinê qebûl bike. Stuyê xwe li ber mirinê xwar bike, ji xwere nebe xweyî û bide ber sistiyê? Kî? Jîyan û zehmetiyên jîyanê li aliyekî lê ev mirin, mirina ku dora Yûsiv rapêçaye. Jîyan çiqas ecêbe. Di vê şeva keser tijî de, bi ronahiya çirayeke biçuk, bi zehmetî van rêzan dinivîsim. Pirtûkên min ên dipeyvîn û rêzên min ên bi girî min fahm dikin. Çi bibêjim mirin bila navê te bêbext be!!!

BAJARÊ MIRÎ

Li aliyê kolanê dinêriya, ew kolana ku cîhê meşê tê da tûne bû, ew vala xuya dibû. Tu kes ne diçû nejt dihat. Ji der û dor tu deng nedihat valahiyek ketibû dilê wî, xemgînî û kovanên xerîb dilê wî tije kiribûn û di tirsîya, wekî ku xewna xwe de kabûsek dîtibe. Çavên xwe bitirs girt û vekir. Lê ji vê rewşê tû mane dernedixist. Dîsa wî der û dora xwe nihêrî, kolan, seyrangeh, rê û kuçeyên ku derdiketin kolanên giş vala bubun û li wê derê tû pêjin nedihat. rewşa hewa yê jî çiqas diçû xera dibû. Valahî û kovanên xerîb ê di dilê wî da mezintir dibun, meraq, şaşîti, tirs û dilgermî têkilhev bûbûn, ecêp mayî û şaş mabû. Bêhna wî hindik mabû biçikiya, serê wî gêj bû. Şerqîniyek ji asîman belav bû bizdaha. Destê xwe xist berîka çakîta xwe pakîta cixareyê derxist û hebek xist devê xwe, cixara xwe pê êxist. Mijekî kûr û dirêj kişand, bihneke ji kezebê kişand û piçekî rehet bû. Mija cixarê xemgînî û kovanên belav kiribû. Bayek hat, pora wî li nav hev xist, dîsa ji ewr birûsk dadiketin erdê, pêjna biruskê wî ditirsand, kut kuta dilê wî bû dileriziya. Cîhê xwe de sekinî hawîrdor temaşe dikir. Kesek xuya nedibû. Ji nişkave baranê dilop bi dilop lê dikir, pora wî cil û bergên wî şil dibûn, lê ji baranê germahiyek hîs dikir. ji hawîrdor bîhna axê difûriya bîhneke cûda, bîhneke xweş!!! Baran her ku diçû xurttir dibu, der û dor di nav avê de dihişt. Kolan û kûçeyên bajêr, bi lehiyên baranê dihatin şûştin, lehiyê pîsatiyên bajêr paqij dikir li ber avê dibir. Kincên wî giş şil bûbûn, pora wî, milên wî û hemû laşê wî di nav avê de mabûn, êdî dileriziya. Destên wî

berîkê da kolan bi kolan alî mala xwe ve dimeşiya. Ji bo hinekê din şil nebe, li ber xanî û dikanan ve dimeşiya, gihîştibû serê kuçeyekî da bifilite li ber xaniyekî cas ê kevnare de pisîkek spî ku li ber baranê da ew jî şil bûbû, xwe gumş kirî sekinîbû. Li ber pisîkê sekinî, destê xwe avêtê û wî ji erdê hilanî kir ber milê xwe û pisîk çavekî cuda û balkêş li wî dinêriya. Tirs, tenêtî, xemgînî û jarî ji çavê pisîkê dihat xuya kirin. Ew jî wekî wî bi tenê mabû, germahiya pisîkê hîs dikir. pisîk jî ji wê germahiyê kêfxweş bû. Baran her ku diçû xurttir dibu. Li binê Sabatek Ces de sekinîn bîhna xwe vekirin, êdî tenêtî ya mêrik çûbû. pisîk danî erdê ku cixareyekî din vexwe, lê pisîk nesekinî û ber bi kuçeyên tarî ve çû...Ew şev ji wê pisîkê zêdetir kesek xuya nedibû. Çi bûbû gelo? gelê vî bajarê kevnare ne dihat xuya kirin. Ev bajar, bajarê kevnare, bajarê westiyayî, bajarê gelên Aşûrî, Ermenî û Kurda, warê Cihû, Sûryan û misilmanan, bajarê Metropolîtana Sûryaniyan. Gelo çi bûbû, çi qewimî bû, çûne kûderê, alî kîjan diyara ve koçber û penaber bûbûn; Ev bajara xweza ya xwe ve rengîn, bi mîtolojiya xwe ve dewlemend de kesek nedihat xuyakirin, çi bûbû kesekî nedizanî. Êdî xuya bu ku ev bajarê kevnare, bûbû bajarekî mirî..!!!

PÎÇEKÎ DÎN EVÎN...

Wê şeva ku tû rastî min hatî, dilê min hindik mabû bisekiniya. Êdî min ji çavên xwe bawer nedikirin. Gelo ew tû bûyî an xewnekî xweşik bû, êdî çi bi min dihat min nedizanî lê hemû laşê min dileriziya. Navê te yê xweşik, li ser zimanê min bûbû stran diherikiya wekî ava çemên zelal, aram û paqij. Min her û her navê te dûbare dikir. Dibe ku ez ne layiqî wê dilşahiye bim, lê dîsa jî gelek xweşî min diçû. Ew roja ku ez rastî te hatibûm, ez dil şa bûbûm. Ji xwe tû li her demê di hişê min de bûyî. Min navê te li mejiyê xwe de kola bû û min tim dixwest rojekî bi tere rûnim û heya demekî dirêj biaxivim...

Çiqas xetên rûyê te, baş newe hişê min dîsa jî, ez dikarim sûretê te yê xweşik xet bi xet çêbikim. Bihrên te, çavên te, lêvên te, pora te, gûliyên te, ew sekin û rêveçuna te ya bi esîl û eşîrî. Li cem te tişteki din hebû kû dilê min dikişand xwe. Min baş tê dervedixist lê min dizanî wisa ye. Sekina te, nêrînen te, axavtina te û zîz bûna dengê te. Taybetiyên te min tû mirovande nedîtibû. Te aramî, xweşikî û şahiyê dida kesên li dora xwe. Dengê te ji gûhên min kêr nedibûn, wekî dengê stranbêjekî zîz û delal. Di hundirê min de tiştên xerîb diqewimiyên, min nedikarî bi nav bikim, lê dîsa jî eşkere bû kû min ji bo te hinek tiştan hîs dikir. Ez fahm kirinê de dereng mam, lê gelek fikirîm. Demeke dirêj wê çawa û kengê emê dîsa nêzikî hev û dû bibûna. Ew temena ku di nav min û te de bûyî pirsgirêk, wisa dixuya ku ew qet di navbera me de derneketa. Ez niha dû qatê temenê xwe evîndarê te bûm. Bêje, ma te vî jî dizanî...

Heya berbangê di nav pirsgirêkan de difikirîm û digewizîm. Xew nediket çavên min. Baş bû ku di nav tenêtiyekî da tû gihatî min û te destê xwe dirêjî min kiribû. Ez sipasiya te dikim, ji bo dirêj kirina destê te yê germ. Ji bo ku hatina te hemû jiyan a min gûherandibû. Te ez ji tenêtiyê xilas kirim. Nêrîna min a jiyanê û hemû hêvî yên min gûherîn. Bi wê tenêtiyê da min te li ba xwe dîtibû. Hêdî hemû kar û barê min bûbû dîtina te. Di her demê da, bi şev, bi roj, berbangê û hemû wextî de tû dilê min da dijiya. Jiyan a min ji nû ve bişkivî, ji nû ve kûlîlk da û hêvî yên mezin dilê min êsîr kiribûn. Bi tenê min dixwest ku tû bibî hevpara min. Nizanim çima lê hemû stranên kovanî, jarî û evîni te dianî bîra min. Çavên te yên genimî,

bihrên te yên reş, rûyê te yê esmer tîne bîr a min. Tû wêneyên te li cem min tûnin ku, ez li ser bedena xwe de hembêz bikim û ramûsim. Lê dîsa jî, ez na qehirim. Ji bo ku tû hemû beden a min deyî, di serê min, hişê min û dilê min ê ku zaroktiya xwe dijî deyî. De were min rizgar bike bikşîne alî xwe ve, dîsa destê xwe yê germ dirêjî min bike de haydê ez li benda teme... bigre erê erê bigre lê qet bernede. Bişidîne min bernede ku tû min berdî ezê li Tehta Mendik de bikevim nav ava Bohta û perçe perçe bibim. Hemû laşê min êdî nagihe hev û dû û êdî heta hetayê ez te nabînim. Evîna min, min bernede, rû heyva min, min bernede dibêjim. Evîna min a bedew min bibihîse. Dermanê tenêtiya min, ji jiyana xwe ya bedew de min netave. Wekî ku tû ji min re nebî yar jî, dîsa jî cihê min dilê xwede bi cîh bike. Nalîna min bi hemû bedena xwe de hîs bike. Bila xew nekeve çavên te, her û daîm bila ez di hişê te de bim. Ji te dipirsim ma xilas kirina xwekûştina mirovekî tişteki hindike? Ma ji hemû bedewiyên jiyane ne çêtire? Erê evîna min erê tû. Te ez ji mirinê rizgar kirim, te milên min girtiye, ketime tor û bextê te evîn, min bernede nava geremola jiyane...

Hemû evîn çawa ku tê qiset kirin û gotin ne hêsane. Evîn jar e, kovan e û gelek dijware. Wisa dijware ku, wekî xwê berdana ser birîneke şil û pile. Di her bîranînê de wekî gûlleyên bêbext, ku li dilê mirov ketibin dijware. Evîn ne rehetê, eşq ne tişteki hêsane, kengê evîndar bixwazin bigihin hev, divê pirsgirêk derkevin. Divê bi şev û roj binalin, jiyana wan li nav nalîn û axînê de derbas bibe. Divê hesretê bikşînin, heya berbangane ranezin, nekaribin bi hev re bipeyvin. Divê her û her di navbera wan de mirovên wekî Beko hebin. Divê her dilê wan tijî derd û kovan be. Divê histiriyek wekî gûl bibîne û gûlek jî wekî histiriyek bibîne. Ez ji tere tişteki bibêjim, min jî hez ji evîna bi dijwar kir, min hez ji evîna hêsane û rehet nekir. Divê hêstirên ji bo evînê hatiyê rijandin neçe valahiyê. Divê di nav evînê de jiyaneki din jî tû dilê xwe de bijî mîna evîna min û te...

Heya mirinê bizanibe ku tû ji dilê min ê stûxwar dernakevî û tû dizanî ku, ji vê bûyerê jî kesek ji min pêve pê nahese. Çiqas min eşandibe û birîndar kiribe jî ez dîsa ji vê evînê qayîlim. Bi tenê dixwazim ev evîn bila nemire û ne yek alî be. Di paşerojê de gava tû ji kûleka evînê de birênî hemû aramî, xweşî û şahî di nav vê jiyane de da ku bimînin. Ez bi hew zêde çî bibêjim. Ma qey piçek sebir, piçek hêvî û piçek xeyalê jî bilî min û te kî jê zirarê dibîne. Ji bilî min û te kesekî ji vê zirar nedîtiye û em naxwazin bidin kesekî din jî. Em çibikin ku me ne karibe ev çemên evînê ku di dilê me de diherikiyan ne sekinan dibe. Me vê evînê ji kûrahiya dilê xwe de veşartibe, evîna me ji kîre bûye derd û elem...

Ji tera dibêjim, tû dibihîsî, evîn stûna jiyane... ez di nav gûnehbariya xwe de zûwa dibim. Di sermestiya xema te de, ez ji xwe perçe dibûm. Min ji evîna xwe bêpar nehêle, ketime tor û bextê te. Ji bo jiyana min piçekî din evîna xwe ji min texsîr neke, li benda te me, ji te dixwazim piçekî din evîn...

LÎ BEHRA SÎPÎ PELÊN BOHTAN

Wê şevê bi dengê bi xwe hesiyam, ji xew û xewnek şêrîn şiyar bûm. Heta gava ku pê hesiyam, min fahm kir ku dengê tilîfona min a desta ye. Hinek wext di ser de derbas bû. Ji nav nivînan rabûm, û min destê xwe dirêjî tilîfonê kir. Jixwe heya wê gavê, dû-sê caran zengila tilîfonê lê xistibû. Min tilîfonê girt û bersîv da, her çiqas di wê gêjiyê de min

du-sê caran deng lê kir lê, yê li ser telefonê pêjna xwe nekir û tilîfon di ser min re girt. Nimra tilîfonê xef bû û saet li dor duduyên şevê bû. Min gelek meraq dikir ku kî di vê saeta şevê da tilîfonê min dikir. Ji bo vê yekê jî, ez gelekî li bendê mam. Min digot dibe ku dîsa li min bigere lê tu deng ji tilîfonê nehat û ez li bendê mam.

Gelo ew kê bû, ew bêdengiya şevê çirandibû û min ji xew û xewna şêrîn şiyar kiribû? Pirs, mereq û raman di wê şevê de li ser hev kom bûbûn. Êdî min nedikarî razem û rakevim. Piştî demeke dirêj û bêdeng, ez derketim balkonê û min cixareyek pêxist. Hewakî sar, lê ne cemidî li derva hebû. Asîman bi stêrkan xemilîbû û stêrka zîvîn, hîv jî, ronahiya xwe bi ser vî bajarê razayî ve berdabû. Min him bê deng û bi meraq li hîvê temaşe dikir û him jî difikirîm. Gelo ew kê bû di saet duduyên şevê de tilîfonê min kiribû? Ez hatibûm bîra kê? Kê bû ew kesê dixwest min ji xewê şiyar bike? Bi tenê du-sê peyvên tilîfonê; "Elo, Eloo, Eloo", ji min bibihîse û tilîfona xwe girt. Min zehf dixwest kesê/a nepenî bizanibim bê ka kî ye. Ez li her kesî fikirîm û li ser vê yekê min texmîna xwe hûr û kûr kir. Erê, erê, erê bawerke jî ew bû. Lê ma çima ne axivî. Ma ew du-sê peyvên min ji hestên wê ra bûbûn derman gelo, ma dilê wê xweş bûbû? Ez nizanim... Ez li balkonê di destê min da cixareyek û bi çavekî ji xewê nepixî li temaşeya bêdawiya asîman, şevê û stêrkên bê hejmar bûm. Heyveronê cilê xwe yê zîvîn li xwe kiribû û ronahiya xwe li ser bajarê qeraxê behra sipî belav kiribû. Vê şev û heyva spehî dîmenên rojên min ên jibîrbûyî dianî hişê min. Li peravê jibîrbûyîyan de evîndarek bêdeng û xef bûm. Erê ez niha bûbûm evîndar, ji bo ku ew hîv şahidê evîna min û evîndara min bû. Min gelek dixwest ku hîv van hestên min bigihîne yara min a nepenî...

Hêêê yarê... şiyar be! Evîna min şiyar be! Kûleka qesra dilê xwe ji min ra veke. Va ye rihê min li ber behra sipî, gazî te dike û li ser pelên hov bi baskên xwe ve xwe digihîne te. Êdî şiyar be! Ji bo ku bêdengî, pêl li geremol û heydedana vî bajarê mezin kiriye. Xewê bi nepeniya xwe, rihê mirovan pêçaye. Bi tenê ez û tu şiyar in. Jixwe, te min ji xewa şêrîn şiyar kir û niha jî tu min li benda xwe dihêlî. Jixwe dilê min dîn û har bûye, nahêle ez jî wekî her kesî rakevîm. Axxx... çi bikim, evîn nêzîkî min dibe, lê min ji rastiya xwe jî ewqasî bi dûr dixwe. Lê dîsa jî ez terka rastiya xwe dikim û va ye li benda tilîfona te mame. Êdî şiyar be evîna min, bibihîse dengê dilê min ê birîndar. Dengê dilê te, dengê nefesa te dibihîsim. Hawara dilê te, gihat vî welatê dûr û vî bajarê li ber behra sipî. Ez ji odayê derketim, di destê min de tilîfon, li balkonê, li heyverona me temaşe dikim. Dizanim niha tu jî li bin hîvê û stêrkan nobedarî. Bi min ra bipeyive evîna min, nefesa xwe û gotinên xwe emanetê bayên çiyayên Bohtan bike, da ku ji ser deşta Mezopotamya qedîm, xwe bigihîne heya ber behra sipî. Bipeyive, bi awayekî eşkere û bê tirs. Jixwe ez û tu û ji hîvê pê ve keseke din nabihîse. Jixwe şevê, hemû mirovan xistiye zindana xewê êdî ew li benda rojê ne. Niha bi tenê ez û tu azad in. Bîranînên min, perda jibîrbûyîne ji ber çavên min radikin. Niha ez bi awayekî zelal te dibînim. Pelên bayê dîsa bilind dibin, ji welatê dûr, awazên payîzokên Bohtiyên ji min ra tînin. Bîhna gul û kulîlkên hewşa me tevî bayên çiyayên Bohtan dibin û ez bîhn dikim, radimûsim û himbêz dikim...

Êdî bû sibeh evîna min. Axir, te tilîfonê min nekir. Bila wekî te be dîsa. Min ji te re gotibû, li vir roj naxweyê bi tenê tîrêjên wê û ronahiya wê dibin para min, roj ji min xeyîdiye li vir, germahiya xwe nade min. Ez dizanim niha li Sêrtê, roj ji Serê Zînê derdikeve, li ser deş û çiyayên Bohtan bilind dibe û xwe digihîne bajêr. Mizgîniya rojê nû ji were tîne. Gundî û şênîyên Bohta ji xew radibin. Dengê banga mizgeftê gazî mirovan dike û xweza dibe şahidê diayên qedîm û pîroz. Dengê banga melê bi ser bajêr dikeve, paşê dor tê dîkên gundiyan. Jiyan dîsa dest pê dike, koçerên taxa Bitimkê û Serê Zînê pez û dewarên xwe derdixin der. Şivan tevî bilûra xwe serkêşîya wan dikin û dimeşin. Şev, êdî tarîtiya xwe ji ser bajar hildide û bajar emanetê rojê nû dike. Perde ji ber kulekên xaniyên ces tîne hilkêşandin û dergehên bi depên kevnare, ji bo jiyaneke nû vedibin heya şevê. Çavên westiyayî û rûyên bi kovan

xwiya dikin, di kolana Tillo de karker li benda karekî nû ne, êdî kolan jî, ji mirovên bê kar westiya ye. Karkerên kolana Tillo, jiyana xwe di serkeftina têkçûnê de hîs dikin, ji rûyê wan ê qemer tirs û bê hêvîfî dide der. Kuçeya sûka Helewkaran, rihên çavbirçî tije kirine. Etar dîsa dirûtiya xwe dom dikin. Li her derî dengê hesinê sor û hewara hedadan tê bihîstin. Li xwartîr jî, dergehên xanên kevnare vedibin. Bajar êdî dibe qada şerê bazirganiyê, kesên xwedî hêz, bê hêz û tolaza diperçiqînin. Dewlemend, feqîr û xîzanan dimijîn, zordestiya xwe didomînin. Karkerên paqijiyê dikin, êdî westiyane û li qehwexanan çaya nû demgirtî firr dikirin. Dînên bajêr xwe sipartine kolan û kuçeyan, êdî roja nû ya Sêrtê destpê kiriye, de haydê! Roj baş Sêrt, roj baş hemwelatîyên min û roj baş evîna min...

Jiyan çiqas xweş e evîna min, wekî dilê evîndarekî bi germ, wekî tenbûra hunermendekê ji dil û can û wekî awazên payizokî herikbar û zelal. Jiyan çiqas dijwar e evîna min, wekî min ji welatê xwe dûr, bi tena serê xwe, xerîb û penaber li vî bajarê Behra Sipî...

Çîrokên Bajarê Xemgîn -1 –

Ew roj bi serbilindî û çoşeke mezin me hejmara 22 ya rojnameya xwe Sêrta Azad derxistibû. Li nivîsgehame ya ku her tim tijî xewn, xeyal û gotûbêjên germ dihat kirin de, menê dest bi belavkirina rojnamê bikira. Ji nişka ve dergehê nivîsgehê vebû û mîhvanê min Ammo Caro yê ku cînarême yê herî kevin bû, kete hûndir. Piştî bi xweş pêşwazî kirinê, em li ser rojname û navdarê Sêrtî ku di wê hejmarê de me li ser jiyana Mele Xelîlê Sêrtî de nivîs weşan dibû, em li ser piçekî axivîn. Di serî de me behsa medreseyên ku wê demê de zanîngehên Kurdistanê bûn kir. Paşê peyv peyvyan vekir û Ammo Caro jî behsa zanîngehên Kurdan ku li Dêr û Manastirên hatibûn talan kirin û şewitandinê kir. Ammo Caro bi vexwarina çayê re vê çîrok û serpêhatiya ku ez jî heya dawiya temenê xwe ji bîr nekim, peyv bi peyv dest bi axaftina xwe kir û got;

Min nedizanî ev kulê dilê xwe yê ku bi salane bûyî sî û ketiye pey min û ji min re bûye wekî kabûs jî kîra bêjim. Lê madem ku te gotin vekir û te xwest, êdî wext hatiye ezê jî ji te ra bibêjim lê ez dixwazim tû van serpêhatîyan binvîsî û biweşîni da ku hûn ji vê serpêhatîyê ji xwera hinek tiştan bizanibin û ji bîr nekin ku hûn kî ne, bi vî awayî jî hûn qîmeta nivîs û dîroka ku bi awayekî gemar de hatîyî veşartin derxî holê û jê sûd wergirî.

Sêrt, bajarekî navenda sê herêman de maye û perçek wê di herêma Bohtan de cîh digre. Di wî demî da hema bêje hemû Mesîhî girêdayî Dêra Keldanan bûn. Sêrt, navenda Metropolîtan û serpiskoposîya Keldanan bû. Ji hêla îdarî ve girêdayî bajarê Amedê bû. Di wê heremê da li der dora bajêr, nêzîkî sîh gûndên Keldanan hebûn. Herêm li rojava de girêdayî Tûr Abdînê û li herêma Mesîhiyên Sûryanên li rojava de dijîyan bu. Di wî demî da nêzîkî bîst û pênc hezar bawermend girêdayî vê Metropolîtana Keldanan bû. Li gorî Piskoposîya sereke ku min paşê bihîstibû, li Sêrtê dû hezar, gûndên der dorê jî hejdeh hezar Mesîhiyên Keldanî dijîyan. Ji wan gûndên Keldanî ku têda dijîyan û yên ez dizanim; Sedeq, Ginyanis, Hedîd,

Ridwanê, Dehûk, Qutmis, Têl Mişar, Bîngûv, Hertivinê, Bêkendê, Eyndarê, Berkê, Borem û Şernex. Her wiha çend gûndên din jî hebûn, li van gûndan de kesên Misilman û hinek kesên ji olên din jî bi awayekî biratî û aşî bi hev re dijiyan.

Li nav Dêr û Manastiran de hin kesên xizmetên sekreteriyê jî dikirin hebun. Ev sekreter ji alî gel ve bi her tiştî ve dihatin agahî kirin. Bi vî awayî agahiyên ku distandin û berhev dikirin. Her wiha bi awayekî kronolojîk jî rêz bi rêz bi sebir dinivîsandin. Lê carna jî hinek sekreter bûyerên polîtîkên girîng de şîroveya xwe jî lê dikirin û li ser rûpelên sipî wan bûyeran ji bo paşerojê nemir û ebedî dikirin. Mixabin ew kesên şîroveya xwe jî lê dikirin, dibê ku ji tirsê mirinê be an jî ji bo ku ji hinek kesan re nebin armanc, navên xwe yê rastî, li binî nedinivîsandin. Hinek kes jî şûna navê xwe, hin peyv û navên olî, erdnîgarî an jî wekî navekî lêhvûk bikartanîn.

Ji ber zilm, zordarî û nezanên wê demê li gelek cihan ev Rojane û Salname gelek caran wenda dibûn. Ji bo vê yekê jî li Dêr û Manastiran gava êrîşek li ser van kesan bihata kirin, di berî êrîşê de agahî distandin û di serî da van belgename, pirtûk û salnameyan xef dikirin. Ji bo vê yekê da ku van berhemên dirokî û dewlemend biparêzin, gelek caran ji cihêkî koçî cihêkî din dikirin. Lê carna jî rastî êrîşan dihatin û ev berhem wenda dibûn û kesên ku berheman diparastin jî ji alî êrîşkaran ve dihatin kûştin. Bi vî awayî li cem van kesan çî berhem hebûna rastî wendabunê dibûn û dihatin şewitandin. Carna jî ev berhem li rêyan de an jî şikeftan de dihatin bin erd kirin û ji bo paşerojê van berhemên dirokî bi vî awayî diparastin.

Li Sêrtê taxa Ayn Salîbê (Kahniya Xaç), an jî ku wê demê bi navê taxa Keldanan ve dihat nas kirin de Pirtûkxaneyekî gelekî mezin û hêja ya Katedrala mezin a Keldanan hebû. Ev pirtûkxane li wê heremê de a herî mezin û navdar bû. Sêrt di wî demê da navenda Metropolitana heremê bû. Ev pirtûkxane jî aîdê Katedrala mezin bû. Di nava pirtûkxanê da gelek berhemên hêja wekî pirtûk, kovar, rojname, belgename, salname û xwedî destnivîsên gelek kevin jî bû. Beşek mezin ji wan destnivîsan hê derneketibû ser rû. Her wiha pirtûkên nivîskarên Yewnanî û gelek welatên din û nivîskarên di wê demê de ku bi nav û deng bûn jî, li wê pirtûkxanê peyda dibûn. Gelek Alim, Zanyar û Ronakbîrên wê demê li pirtûkxanê di salona mezin de diciviyar û gotûbêjên ilmî û zanîne dikirin. Her wiha pirtûkxane ji alî hemû gel û bawermendên wê demê ve jî dihat bikaranîn. Misilman, Îsewî, Êzîdî, Sûryanî û Keldanên wê demê ve dihat bikaranîn û hem jî bûbû cihê lêgerîn, zanist û ilmê. Lê mixabin bûyereka wisa qewimî ku ev şahî, xweşî, biratî û hevkarîya wê demê bi ser neket û têkçû. Di dawiyê de ji bo ku wî demê destpêka şerê qirêj bû û tahrîbatên çandî dihat jiyîn, ev pirtûkxane jî rastî vê êrîşê hat û ew destnivîs û pirtûkên bêhempa, ew berhemên dewlemend hemû hatibûn şewitandin û bûbûn xwelî.

Min pê li birînê Ammo Caro kiribû, hêrs û kerba dilê wî ji çavên wî yê ku wekî peykerên efsanan ku xwe li hemberî ba û bahozên dem û dewranên bihûrî de li berxwe da be, wisa kevnar dihat xuyakirin. Qermîçokên li ser rûyên wî dilerizî, pora wî ya sipî û westiyayî li hemberî temenê wî niha rabûbûn piya. Ez bêdeng li cihê xwe şaş û matbûyî lê dinêriyam û min dixwest rewşa wê demê bifikirim. Ammo Caro ew sehpa ku li ber bû û li ser sehpe ku av hebû destê xwe dirêj kir û ji wê sirahiyê qedehek av vexwar. Demekî fikirî bîhna xwe veda û ji berîka xwe qutiya titûna qaçax deranî û awayekî hûnerî cixare dipêça. Li nivîsgêhê deng dernediket, tenê dengê pelê cixarê û dengên têkelên ji sûkê dihatin bihîstin bêdengiyê xerab dikirin. Cixara ku pêçabû xist devê xwe, min jî cixara wî pê êxist. Gelekî kûr li min dinêriya, min fam kir ku dixwaze tişteki din jî bibêje û ji bo wê yekê difikire. Min fam kir ku serpêhatiyên qirêj û gemar dîsa li dora wî digeriyan. Birîna wî cebirî bû û dîsa dest bi gotinên serpêhatiya xwe ya nepenî kir û got;

Li wan deman de ez hê zarok bûm, Sêrt bajarekî bi hizûr û aram bû. Li heremê de xwediyê avahiyek cûda bû. Di navbera sê heremên wekî bihûşt de hatibû avakirin. Li milekî herêma Bohtan û li milê din ku di sedsala nozdehan de digotin dilê Kurdistanê Xerzan û dîsa welatê şahê Dengbêjan Evdalê Zeynikê, herêma Serhedê, Sêrt di nav van herêman de di erdnigariya xwe ve xwedî avahiyeke gelek taybete. Bi qesr û qonaxên xwe yên sipî ku ji Cesê dihat avakirin bajar dibin sipî û paqiya xwe wekî bûkekî serbixêlî dihişt. Avahiyên ku ji gelek dût ve jî dihatin xuyakirin dîmenên gelek xweşik radixist li ber çavan û aramiyê dixist nava dilê mirovan. Ji xwe ew rez û bexçeyên ku li heft girên bilindên bajêr dorpêç kirî de kesk dikir, xweşikiyek dida li dora bajêr, carna bi pelên bayê ve bîhneke xweş û cûda li ser bajar belav dikir. Fêkiyên van rezan bi taybetî jî tirê yê vî bajarî gelek navûdeng bû. Heta li gor riwayetek Qralçeya Misrê Qileopatra bi taybetî ji bo vexwarina xwe, leşkerên xwe dişand Mezopotamya û bi taybetî jî bajarê Sêrtê, bi ficiyên mezin şaraba Sêrtê dibirin heya Misrê. Carna dengê banga melayê Mizgefta Mezin û dengê zengilê Dêrê tevîhev dibun û ev deng li ser heft girên bilindê bajêr diketin. Wekî din dîsa li wan deman de Sêrt navenda Zanîn û Zanîngehên gelek nav û deng bu.

Di mehên Temmûz Tebaxa sala 1915 an de, êdî wext hatibû ew bihûşt wê biba dojeh. Ew bihûştta ku ji dest û keda mirovan va hatibû avakirin wê dîsa ji alî destê mirovên qirêj û nezana ve dojehê bihata ava kirin. Temelê dojehê ji alî dewleta serdest ve hatibû avêtin û tîr ji kevan derketibû. Dema komkûjî û şerê qirêj destpê kiribû. Bîhna şerê gemar û qirêj hêdî hêdî dihat pozê mirovan û dem hatibû. Li Sêrtê pêşî hemû mêrên Keldaniyan li qadekî fireh a bajêr de berhev kirin. Wê çî bikiran, ji bo çî hatibûn berhev kirin, wan dibirin kûderê, çî ji wan wê bihata kirin kesekî ne dizanî û tû kesî careke din ji wan kesan tû agahî ne stand. Paşê dest bi berhev kirina jin û me zarokan kirin û me birin derveyî bajêr. Ez jî wekî hemû kesî gelek ditirsiyam û mejiyê min tije bi pirs û pirsgirêk bûbûn. Me birin li ser gira herî bilindê bajêr Sertehtê. Li ser serê me tevî leşkeran, eşqiyayên bi xwedî çek jî hebûn. Li serê girê Sertehtê ji mere gotin “rûnin”. Êdî hemû kes dizanî ku dawîya jiyana wan hatiye. Hemû kes texmîn dikir ku wê li serê wî tehtî de werin avêtin, ji bo vê yekê gelek kes bi çavekî dilşewat ji hev xatir û helaliya hev dixwestin. Zarok li pêşîra dayikên xwe de, êdî wê cara dawîn tahma himbêzê bikiran. Dayik dest bi giriyên bêdeng dikirin. Hinek eşqiya û leşker di nav hev de axaftina xwe ya dawîn kirin û paşê yek ji wan bi alî komê ve meşîya û dest bi axaftina xwe kir û got; “Niha me biryar sitand ku em we nekujin, lê bi şertekî. Eger yek ji we cihê erzaq û zewadên ku di nava Dêrê de hatine veşartin ji mere bibêje. Em ji birçiyana perîşan mane, eger hûn cihê zewadê zivistanê nişame bikin, em soza namûsê didin ku em yek ji we nekujin.” Jineke ciwan ku ew jî li nav komê de bû rabû ser piya û got; “Ez cihê wan dizanim, ezê ji were bibêjim.” Dû eşqiya hinek leşker, ew jinik û hinek ji komê ku ez jî têda bûm, me xwera birin ber bi avahiyên bajêr. Em hatin hewşa Dêrê jinik pêşî kete menzela li bin erdê ku me jêra mehzen digot û dergehê menzela ku di hûndirê wê de tije zewadê Dêrê hebûn nişanî wan da. Bîhna qedîm ji Dêrê dihat û me di dilê xwe da diayên xweyên dawî dikir. Hemû ketibûn hûndirê û gelek kêfxweş bûn. Li wir her cûre xwarin û vexwarinên zivistanê hebûn. Bi taybetî ev xwarin ji bo zivistanên dijwar û seqem dihatin hilanîn. Ji bo ku em van zewadan hilgirin gazî me kirin. Me dest bi kişandina zewadan dikir û derdixist li hewşa Dêrê de. Ewan jî li nava wê menzela din tekilhev dikirin. Me dît ku ew ficiyên ku me derxistibû hewşê de bi taybetî ku ficiyên tijî şaraba kevnare bûn şikênandin û wan şaraban rijandin erdê. Lê ficiyên dimsê ne di rijandin. Êdî bîhna Dêrê ya pîroz û cûda cihê xwe gûherandibû û hawîrdor ji bîhna şarabê salane difûriya. Yek ji eşqiyayên ku di hundirê de bû, li mehzenê dergehê din dît ku ew diçû menzelekî din. Qulfa dergehê pê quntara çifteya xwe vekir û kete hûndirê, li wir pirtûkxaneyê Dêrê a bi gelek bi awayekî taybetî hatibû veşartin dît. Ji hevalên xwera got; “werin werin li vir pirtûkên filehan hene” paşê gazî me kirin û xwestin ku em van pirtûkan bikşînin hewşa Dêrê. Bi seetan em bi kişandina van pirtûkan ve ma bûn, hewşa Dêrê bi pirtûkên cûr bi cûr

tije bûbû. Gelek ji wan pirtûkan jî bi awayekî taybetî û hûnerî ku hatibûn neqş kirin û hinek ji wan jî cild û bergên reng kirî bun û hinek ji wan jî destnivîsên gelek kevnare bûn. Paşê ku min bihîstibû li wir ji sîh hezar zêdetir pirtûk û gelek dest nivîsên kevnar û belgenamêyên hemû Dêrên heremê li wir bûn. Leşker û eşqiyayan agir berdan wan pirtûkan. Agir çiqas diçû bilindtir dibû. Êdî dest bi avêtina mirovan dikirin di serî da pêşî bi taybetî xwestin ku ew jina cîh nîşanî wan dabû berdan nav agir, paşê jî ew kesên din. Êdî nalîn û hawara jinikê feyde nedikir. Di serî de ew jinik li ber çavên me, avêtin nava agir û paşê jî ew kesên mayî. Bihna şewata mirovan tevî bîhna pirtûkan bûbû, qîrîn û hawar li ser Dêrê bilind dibû. Dîmenek wisa dijwar û bi qabûs bû ku heya niha jî ev bûyer her û her tê xewna min û gelek şevan ji bo vê bûyerê min nedikarî ez bi aramî razem û ez wek dînan lê hatibûm, min ne dikarî û ne diwêrî vê bûyerê bidim qiset kirin. Mirovahî mîna pirtûkan pêl bi pêl hatibû şewitandin. Kesên ku ji agir direviyan jî leqayî gûlleyên bêbext dibûn. Heta hemû pirtûk bûn xwelî wan rihê me distandin. Ji xwe êdî leşker jî û ew eşqiya jî westiyabûn, ji rûyên wan dogeh û mirin dibariya, ew rû herdem li hişê min de, lê di nav xewn û xeyalan de tên û diçin. Ez jî ji wan sê kesên ku bi awayekî mûcîze ji wê bûyera reş xelas bûyî me.

Paşê ku li ser wan pirtûkan min hin agahî standibû. Li gorî hinek çavkaniyan û gotina hin kesên wê demê de, li ser vê pirtûkxaneyê dewlemend de tê dîtin ku, ew destnivîsên ku hatibûn şewitandin, beşa herî mezinê wan bi zimanê Garşûnî û tê gotin ku bi tîpên Sûryanî lê bi zimanê Kurdî hatibûn nivîsandin. Wisa hatibû dîtin ku, bi mirovayetiye ra, ji dewlemendiya çanda Kurdî ya herî girîng jî bûbû Xwelfî...

Xalê Caro êdî westiya û ez ku çavên min li ser her hevokên ku ji devê Xalê Caro derdiketin û mîna çemê Bohtan bi awayekî heybet diherikî, her hevokê Xalê Caro wekî tîrekî mirovahiyê li dilê min diketin. Ew tîr û herîkîna wan peyv û gotinan dilê min tije kîn û nefret kiribû, dilê min diqeliqiya, hindik mabû ku ez di cihê xwe de vereşiyam. Ammo Caro rabû piya û xatir ji min xwest û got; te dixwest ji min re behsa alimê mezin Mele Xelîlê Sêrtî bikî. Lê min ji te re behsa pêşeroj û paşeroja te kir. Ew sîh hezar pirtûk û berhem ve pêşeroja me jî şewitî. Îro êdî evqas çîrok û serpêhatî bese. Heya çîrok û serpêhatiyek din bi xatirê te...

- 2 -

Îro yekşema meha Tebaxê ye, Sêrt germ bûye dikele. Ez, kek Elî Zana û Ammo Caro li nivîsgeha rojnama Sêrta Azad de rûniştine. Kek Elî Zana dibêje; bîhna min gelek teng bûye îro ne roja xebatêye, werin em herin gerê an jî herin li ber ava Bohtan piçekî bêhna xwe vedin û bi gotina xweya ku her tim digot “yallah yeboo hadê em herin bikizirin”...

Em li tirimbêla xwe siwar bûn û ji sûkê jî hinek fêkî û çend qûtî jî avceha cemed me sitand û em çûne nav rezên hêla Dêr Mar Yaqûb. Ji xwe rezê Ammo Caro hema li kêleka Dêrê bi xwe bû. Em li bin siha dara fisteqê a gelekî hênik de rûniştin. Birastî jî bîhn û bayê xwezaya vê heremê dilê mirov diferikand û aramiyê dixist nava dilê mirov. Min qûtîyên avcehê jî ji tirimbêlê derxistibû û tevî wê xwezayê, avceha me ya cemed jî laşê me hênik dikir û ji gotineke Bohtiyar me xwe dîsa gêj dikir. Ammo Caro jî li kêleka min rûniştî tevî cixara

xwe ya qaçax ve pê avceha cemed jî rûhê xwe xweş dikir. Ji xwe tû car xemgînî ji rûyê wî yê qermîçî kêm nedibû. Piştî demekî dîsa dest bi axavtina xwe ya nepenî û serpêhatiyên xwe yên balkêş kiribû. Axavtin û serpêhatiya wî ya vêcarê li ser Dêr Mar Yaqûb destpê kiribû. Lê wisa dixûya ku wê Ammo Caro dîsa me bibira sed salên berê ku li bin her kevirekî Sêrtê de serpêhatiyek û bûyerên wî yên gelekî balkêş qewimî hebûn.

Dêr Mar Yaqub li nav rezan de hatibû ava kirin û Dêr navê xwe dabû hemû rezên ve heremê. Dêr ji Sêrtê pênc kilometir dûr û li ser girekî bilind hatibû ava kirin. Li wê bilindahiyê de li milekî Sêrt, Ciwanika, Eyn Baran, çiyayê Mereto û herêma Xerzan dixuya. Ji xwe hema li ber me de newalekî gelekî kûr û tûj û li nav wê newala kûr de jî ava Bohtan bi aramî û bi sebir diherikî. Li piçekî jor jî zinarekî gelekî bilind hebû ku ew jî bûbû şahidê komkûjiya, navê wê Sertehtê an jî Rasûl Hecar bû. Milê dinê ava Bohtan ku ji dûrve kesk xûya dikir, gûndên herêma Bohtan jî li wir destpê dikir. Gûndê Qûtmiş ji xwe rastî me li bin quntara wî zinarî de bû, li jor tir jî Xêrt, Sedeq destpê dikir û gûndên Bohtan wisa diketin rêzê. Hewa gelekî vekirî û zelal bû, ji bo vê yekê cihên gelekî dûr û hemû bedewiyên xwezayê jî li ber çavan bû. Dêra ku li nav vê xwezaya xweşik û bedew de hatibû ava kirin, li dijî xerabûnê gelekî li berxwe da bû û nivê Dêrê tevî çend mezelên fireh û hênîk hê li ser xwe bû. Gava mirov diket hundirê Dêrê bîhneke gelege balkêş û rihê mirov dixist nav aramî yê da û berî xera bûna wê dihat li ber çavê mirov. Mixabin niha jî ji alî gelek kesên nezan ve ji bo zêr û pereyên zîv dîwar û avahiyên wê li ber xerabûnê ve rû bi rû mabûn. Ev avahiya sedsalî û kevnar li ber vê tehrîbatê rik girtibû û berxwedana xwe hê jî didomand.

Ammo Caro dîsa ji titûna xwe ya qaçax ku carina jê re digot keziyê keçên zerê Elmanî, bi awayekî hûnerî li ser pelên sipî bi sebir pêçabû û ji wê sebrê para xwe dikêşand. Destê din de jî avceha cemed dadiqûrtand û xwe hênîk dikir. Piştî demekî aramî ku me hem vedixwar û hem jî bedewiya xwezayê temaşe dikir, Caro yê kal dawî li vê aramiyê anî û dest bi serpêhatiyên berê ku ewî şahidî lê kiribû kir. Min jî cixarekî pê êxist û bi sebir, hevokên ku ji lêhvên wî diherikîn gûhdar dikir.

Berî ava kirina Komara Tirkiyê, di navbera dewleta Osmanî û Rûsan de şer çêdibûn. Ji xwe di wan deman de navê dewleta Osmanî kiribûn Mirovê nexweş. Hemû dewletên bi hêz dixwestin perçek ji bermayiyên vî Împaratoriya ji xwere jî bistînin. Ji bo vê yekê li hemû deverên Împaratoriya şer hebû, talan hebû, kûştin û komkûjî hebûn. Di nava Împaratoriya de jî nasyonalkemî Tirkîtiyekî qirêj jî destpê kiribû, bi taybetî jî şer û komkûjiyên olî yên li dijî misilmantiyê destpê kiribû. Heremên me jî ji van komkûjiyan behra xwe sitandibûn. Şalyarê (Walî) Wanê, Cewdet Bey xwedî artêşeke bi dil bû. Meha Gulana 1915 an de li Îranê dîsa şerê Rûs û Împaratoriya hebû. Cewdet Bey bi artêşa xwe ya bi navê Tabûra Qesap ve têk çûbû û ji leşkerên Rûsan reviyabû. Tabûra Qesap ku wî demê de deng vedabû berê xwe dida herêma Bohtan. Li rê de piştî ku gihabû Bedlîsê roja 25 Hezîranê komkujiyek gelekî mezin pêk anîbû û hemû herem li vê komkujiyê hesiyabûn û ji bo vê yekê gelekî ditirsiyan. Bûyer gihatibû Sêrtê jî, ji bo vê yekê Serpiskoposê Metropolîtana navendiya Keldanan Adday Şêr li bajar de li taxa Keldanan an jî Ayn Salîbê (kahniya xaç) li katedrala mezin de ji bo vê bûyera xerab civînek mezin pêkanî. Di civînê de, civata xwe an jî cemeeta xwe dil xweş kir û got, em Cewdet Bey re axivîne, 500 lireyê Tirk ji me xwestiye me vî pereyî jî daye wan, ji bo vê yekê bila dilê we rehet be. Em soz didin ku emê we ji vê rewşa xerab rizgar bikin. Piştî vê bûyerê hemû bawermend belav bûbûn û her kes çûbû ser karê xwe. Lê piştî vê civînê bi demekî din, leşkerên Osmanî ketibûn mala Serpiskopos Adday Şêr û xwestibûn wî bigrin û bikûjin lê Adday Şêr ji destê wan karîbû bireve û xwe ji wan xelas kiribû. Adday Şêr ji Sêrtê revîbû xwe parastibû axayê gundê Tanzê, Osman axayê Tanzêyî cilekî din lê kiribû û wî li gûndê xwe de diparast. Piştî ku Adday Şêr ji leşkerên Osmanî û ji hikûmetê revî, ev rewş jî ji leşkeran re

bûbû sebaba lêgerîn û komkûjiya Keldanan.

Ammo Caro piçekî bîhna xwe veda, ez û Eli Zana çavên me lê, em bêdeng mayî lê temaşe dikin û her gotinên ku ji devê wî derdiketin me dibihîst û em jî diketin nav vê serpêhatî û rewşa xerab de. Qûtiyên avcehê vala bûbûn, min sê qûtiyên din jî vekir û ji cixara xwe îkramê wan kir, ji xwere jî hebekî pê êxist û li cihê xwe de rûniştim. Elî Zana ji xwe qet nedixivî, ez bawerim dîsa pirsgirêkên wî yên malbatî dilê wî êşandibûn, lê ez texmîn nakim ku çî bibe û bi qewime jî wekî vê serpêhatiya Ammo Caro nikare xemgîniyê bixe dilê mirov. Ammo Caro li deverên gelek dûr dinêrî, ji ber ku ji van bûyeran gelekî êşabû, çavên wiyên genimî û kal gelekî kûr û dûr bûbûn. Ji nişkave dîsa dest bi axavtina xwe kir û domand.

Ev rewş bûbû sebaba lêgerînek bi xwînî ya taxa Keldanan. Vî lêgerîna bi xwînî, mûtasarrîfê xwînmij Hilmî Beg destpê kiribû û ev rewş ji bo wî bûbû fersendek gelekî mezin. Fermandarê Cendirma Hamdî Beg û Serokê Şaredariya Sêrtê ê pêşî Hamî Efendî jî piştgiriyek mezin dabûn Hilmî Beg. Di wan rojan de gelekî mêrên Keldanan bi awayekî hovane, li malên xwe de, li ber zarokên xwe de hatibûn kûştin. Gelek Keşeyên gûndên Keldanan ku ew roj hatibûn civînê û wê rojê li katedralê bûn, ew hemû li mala Xwedê de hatibûn kûştin. Bûyereka wisa hovane bû ku ji komkûjiya Ermenan ne kêmtir bû. Li vê komkûjiya Keldanan Hilmî Beg li ber kûleka qesra xwe, bi dilxweşî lê temaşe dikir. Keldanên ku ji vê komkûjiyê nemirîn û dijîyan êdî ne diwêriyan ji mala xwe derkevin der. Lê êdî dest bi xaniyên wan jî kiribûn, diketin kijan xaniyê talan dikirin, dikûştin û bermayiyên dişewitandin. Hemû mesihiyên Keldanên li gûndê Mar Yaqûb jî hatibûn kûştin. Hinek Meleyên ku ji Mutasarrîf Hilmî Beg pere wergirtiyên an jî ku di vê talan kirinê de hevpar bûn, li mizgeftan ji bo vê komkûjiyê dilxweşiya xwe dianîn ziman û ji bo carekedin tû mesîhî ne êxin li nava Sêrtê de sond dixwarin û gel ji bo van weez û şîretan tehrîk dikirin.

Roj çûbû ava û şevê hêdî hêdî qirasê xwe yî reş li ser Sêrt û heremê da berda bû. Stêrk êdî derdiketin, çiya û ava Bohtan di nav wê reşahiyê de hêdî hêdî wenda dibûn, ji xwe avceha me jî xelas bûbû û êdî em yê rabûnê bûn. Em her sê li tirimbêla xwe siwar bûn û tevî mûzika Eyaz Yûsivê Zaxoyî ku ew strana wî ya “Gûlek tenê Besî mine” ku gelekî min jê hezdkir, me gûhdar dikir û em ber bi Sêrtê ve tevî tirimbêlê em bi rê diketin. Sêrta xweşik ku bûbû şahidê van bûyerên qirêj, bêdeng mayî ber bi xewa şevê ve bi aramî diherikî û diket xewa nazenîna heya rojêke din.

Ez û Remezana li wê şeva havînê de em çûbûn mala Xaleta Berfê. Xaleta Berfê di demekî de cînarê me bû û ji eslê xwe ji gûndê Qalendera bû. Her wiha dims, mewîj û xelîlên vî gûndî, ji ber ku her dem ji Xaleta Berfê re ji gûnd dihat û behra min jî tê de hebû, ji bo wê yekê jî ez dizanim gelekî navdar bû. Hê di wan deman de ez zarok bûm, her û daîm diçûm mala wan û min mewîj dixwar, Xaleta Berfê jî ji min re çîrokên xwe yên herî sipehî digotin. Lê ez gelek caran diketim nav çîrokan û diketim nav xewên şêrîn, gelek caran ez li nav

himbêza Xaleta Berfê de razayî mabûm. Helbet ji wê germahiya dilê wê, min jî wekî dayika xwe jê hez dikir. Lê niha ew gelekî pîr bûye, taqeta wî nemaye û nexweşe, ji bo vê yekê ez û nûçegihanê rojnama me Sêrta Azad Remezan Oktay me serîkî li mala Xaleta Berfê da. Li hewşa xanê de, li ser text an jî somyê dirêjkişî û li bin betanîkî sipî de bû. Gava çavên wî li min ket hêdîka rabû ser xwe û ez jî çûm destê wî min ramûsa. Çavên wî tije bûbûn, ji ber ku nedixwest bi vî halî derkeve pêşberî min. Çavên wî yên bi girî, min jî êxistibû nav kovanê û rondik ji çavên min jî hêdî hêdî hatin xwar. Min nedikarî ez xwe bigrim, çavên min jî tije bû bûn, min ji Remezan şerm dikir ku bigrîm, lê dîsa jî min nekarî hêrsên xwe û ez bi awayekî fediyokî giriyam. Heya demekî em giriyan paşê min rondik û hêstirên çavê xwe paqij kir û me dest bi axaftina xwe kir.

Ewî got tû çawanî, min got, ez başim, min got tû çawanî ewî jî got, ez jî başim, mixabin ne ew baş bû û ne jî ez, birîna me gelekî kûr bû, me nedikarî em bînin ser ziman û biherikînin. Li hundirê hewşê de kovan digeriya û ketibû hemû bedena me. Em gelekî xemgîn bûbûn, lê piştî demekî rewş piçekî gûherî û aramî ket dilê me û gotin li ser çîrokan vebûbûn.

Ji xwe di wan rojan de, me li ser navê Rojnamê pêşbaziyeke çîrokan li dar xistibû. Gelek afîşên bi Kurdî me li nava bajarê Sêrtê de daliqandibû. Ji ber ku ev cara yekemîn bû ku li nava Sêrtê de afîşên bi Kurdî hatibûn daliqandin, ji bo vê yekê jî ev afîş ketibûn rojewa Sêrtê. Her kes li ser afîş, çîrok û rojnamê diaxivî. Xaleta Berfê jî ji vê Pêşbaziya Zargotina Kurdî hesiyabû, ji ber ku vê pêşbaziyeke min li dar xistibû jî, gelekî dil xweş bûbû û gotibû “Memê rûken gelekî qenc kiriye.” Ji xwe piçûkatiyê ve ji min re digot Memê û niha jî ez ji bo wî dîsa Memê biçûk bûm. Di wan demên berê de jî Xaleta Berfê her dem ji min re giringiya çîrok, çand û zimanê Kurdî dianî ziman. Di nav gelê Sêrtê de rojewa çîrokên Kurdî destpê kiribû û lêgerîn destpê kiribû, ji bo vê yekê jî dilxweş bûbû. Wê şevê jî dîsa li ser girîngiya zargotin, çand û hûnera Kurdî de gelekî axivî û ji bo vê xebatê jî me pîroz kir. Di xwest piştgiriyeke bide me û got;

Ez jî dixwazim beşdarî vê pêşbaziyeke bibim, lê ez nikarim binivîsim, ji bo vê yekê ezê bêjim û hûn jî binivîsin. Ji xwe em ji doh ve jî qayîl bûn ku ew ji mere çîrokeke bibêje. Lê ji ber nexweşiya wî ez jî Remezan jî em gelekî ditirsiyan. Xaleta Berfê; ezê îşev çîrokeke herî dijwar, dilşewat û balkêş bêjim, a rastî ev çîrok serpêhatiye. Serpêhatiya min û jinekê Keldane ku piçûkatiyê de keça wî hevala min a herî bi taybet bû. Beriya wexta xelayê ji Sêrtê hatibûn Sirgûn kirin. Piştî sirgûnê min gelekî pîrsa wan kiribû û di dema sirgûnê de tiştên gelekî xirab hatibûn serê wan. Rêhevaleke wan ji min re qiset kiribû, ezê jî ji devê jinikê bûyera wan ji were bibêjim. Lê di serî de ez dixwazim piçekî behsa wê û hevaltiya me jî bikim.

Navê hevala min Celîla bû, ew Mesîhî bûn. Navê bavê wî Mûsayê Corkis bû, navê dayika wî jî Rabî Nano bû, lê min ji dayika wîra digot dayê Nano. Lê ji vê navê qet aciz nedibû, bêtir kêyfa wî ji min re dihat. Dayika Nano çiqas min bidîta, hêjîr, qizwan û mewîj didan min. Carna jî ji bo me şerbetek gelekî xweş çêdikir, min û Celilayê me şerbeta xwe vedixwar û li hewşa mala wan de me ji xwere dileyist. Em ji gûndê Qelenderê hatibûn Sêrtê çawa ku dayika min digot ji xwe deh sal hebû ku em koçberî Sêrtê bûbûn. Li gûndê me Qelendera de li nav gûndiyar hin bûyer qewimîbûn, ji bo vê yekê bavê min jî mala me anîbû Sêrtê û em li wir bi cîh bûbûn.

Min û Celîla me gelekî hez ji hev dikir, tû roj tûnebû ku me hev nedîta, di navbera me de têkiliyekî gelekî germ hebû. Berî veqetandina min û Celilayê li Sêrtê gelek bûyer diqewimîn ku me nedizanî çî dibe, bi tenê ji rûyê mirovan tirs dihat xûyakirin. Beriya wê rojê ez dîsa li mala Dayê Nano bûm, ez û Celilayê li hewşa xaniyên wanê Ces de, me ji xwere dileyist. Bavê

Celilayê wê rojê hê zû hatibû mal û dergehê xaniyê wanê texte, bi dengê şerqîniyekî bilind hatibû vekirin. Ez û Celîla li hewşê da gelekî tirsîya bûn, bavê wî bi lez hate hûndir û gazî dayê Nano kir û jêra got li bajarê Bilîsê bawermendên me ji alî Tabûra Qesap ve hatine kûştin û Tabûr berê xwe daye herêma Bohtan. Ez wisa bawerim ku em neçin wê me jî li vir bikûjin. Rûyê bavê Celilayê ji tirsîya zer bûbû û me jî gelekî tirsan dibû. Ji xwe dayika Nano gava vê bûyerê bihîst, ev tasika kevîrê desta de ku tijî qizwan û mewîj bûn kete erdê û tev rijîyan erdê belav bûn. Me ji tirsîya dev ji lîstika xwe berda û me wan temaşe dikir. Bavê wî di cihê xwe de ne disekinî li nava hewşê da diçû û dihat, kuf kufa devê wî bû, ji hêlekî va difikirî û ji hêla din ve jî ketibû nav derdekî bê derman. Piştî demekî ku êdî bûbû êvar, xatir min ji wan xwest û vegeyîyam malê. Ji xwe roja din dayik û bavê min ku ew jî gelekî ditirsîyan, nehiştin ez herim mala Celilayê. Min nedizanî wê çî bibe, çî biqewime bi tenê tirs hebû, her kes ditirsîya, ew roj ji Sêrtê dengê leşker û tivingan, paşê jî qêrîn û nalînên mirovan tevlî van dangan bûbûn. Lê min nedizanî çî diqewime, bavê min jî ew roj neçûbû kar.

Ji xwe ew her sibeh zû ji xew radibû, cilên xwe yê kar li xwe dikir û Hêstira xwe siwar dibû û diçû Serêzînî li ocaxa Cesê. Li nava ocaxê de dixebitiya, Cesê ku hatibû amadekirin, li hêstira xwe bar dikir û dibir bajêr. Kesên ku ji xwera xanî an jî Qesr ava bikiran gazî bavê min dikirin ew jî ji wan re Cesê dikişand. Lê ji ber ku li ocaxê herdem toz û dûman kêr nedibû, bavê min jî gava dihat mal cilên li ser sipî, rûyê wî, pora wî, li nav toza cesê diman û sipî dikir. Lê hê nehatî mal dayika min jî bîra di hewşa me de avê derdixist û dixist qazanê û li ser tifikê germ dikir. Bavê min pêşî pê wê avê li serşokê serê xwe dişûşt û paşê jî dihat ser sifre xwarin dixwar. Lê wê rojê bavê min jî neçûbû karê xwe, li hewşa malê de rûniştî difikirîya.

Ez jî êdî tirsîya bûm, lê dîsa jî min mereq dikir ka li derve çî diqewime. Ji bo vê yekê jî ez çûm ber kûleka xênî û min kûçeyên teng temaşe dikir. Leşker li kûçeyan diçûn û dihatin carna jî hinek kesên din bi xwera dibirin. Destê hinekan ji paşve hatibû girêdan û hinek kes jî cilên qirêj û qetiyayî ve tevî leşkeran diçûn cihekî. Dayik û bavê min li hewşê da rûniştibûn û bavêmin digot; Xanim Fermana Mesîhiyan hatiye sitandin wê gelekî xwîn biherike, heyfa van mirovan xanim. Ji dest tiştêkî nayê xatûn ev fermana Osmaniyane, ev fermana Osmaniyane!” min nedizanî ferman çîye, Osmanî kî ne, xwîn çawa diherike. Lê ji ber ku hemû kes ditirsîya û min jî ne careke din ne Celilayê dîtibû û ne jî dayika Nano, ji bo vê yekê ev gotin ji gûhên min qet dernediketin.

Ez dîsa çûm ber kûlekê min dît ku dîsa sûwariyek ji destê yekî pê benikê girêdayê û tevî hespê xwe mêrik jî bi xwe ve dikişîne. Lê ew çî bû? min wî kesê ku ji dest hatibû girêdan nas dikir, erê erê ew bavê Celilayê bû. Min serê xwe ji kûlekê dirêj kir û gazî xalê Mûsa kir. Lê min nebihîst, min dîsa gazî kir û got Xalê Mûsa! Xalê Mûsa. Vê carê min bihîst, ji nişka ve berê xwe da kûlekê, rûyê wî sor bûbû û hêstir ji çavên wî diherikî, digiriya. Xalê Mûsa bi demekî sekinî û çawa ku ji min xatir bixwaze, bi çavekî xemgînî li min nêrî. Min ji çavên wî tê derxist ku ferman an jî Osmanî ne tiştêkî baş û ya xêrê bû. Leşkerê ku Xalê Mûsa bi xwera dibir, berê xwe zivirand û dîsa Xalê Mûsa bi alî xweve kişand û ji wê kûçeya meya teng bi dûr bû û çû. Lê çav û rûyên Xalê Mûsa neyê xêrê bûn. ez ji kûlekê hatim xwar û dîmena ku min dîtibû hal û rewşa Xalê Mûsa ez her tim difikirîyam. Ez dîsa çûm li cem bavê xwe û min jêra got; Xalê Mûsa hespekî ve xwe girêdabû û diçû, min gazî wî kir, min got were mala me, lê qet xeber neda lê digiriya, çav û rûyê wî sor bûbû bavo. Tevî van gotinên min bavê min jî dest bi giriyê kir û got Xalê Mûsa çû cihekî dûr keça min, êdî ji wir nayê. Mi jî ji bavê xwera got; bavo em herin mala Celilayê, em herin ba Dayê Nano, niha Dayê Nano şerbet çêkiriye, em herin, em herin” lê bavê min qet gûh nedida min ew roj li ser çokê bavê xwe ez giriyabûm û di xew de çûbûm. Heya sê çar rojan, bav û dayika min nehiştin ez ji mal derkevim. Piştî çend rojê din ez çûm mala Celilayê lê ne Celîla hebû ne jî Dayika Nano. Leşkerekî xwedî simbêlên dirêj, derî vekir û ji min re got ji vir here nexwe wê Kûçikê min te bixwe. Ez tirsîyabûm piştî wê rojê êdî ez qet neçûm mala wan, lê min her ji dûrve, Xaniyê wan temaşe

dikir. Celila Dayika Nano û Xalê Mûsa ku hatibû girêdan û ferman û Osmanî piştî vê bûyerê min qet ji bîr nekirin.

Xaleta Berfê westiya, qedehek av vexwar. Min û Remezan me wî gûhdar dikir û fêkiyên ku keça Xaleta Berfê ku navê wê jî Celile bû anîbû li ber me, me dixwar. Wê şevê stêrk û asîman gelekî xweşik xûya dikirin. Heyverona sipî û pak merhemet û aramî xistibû dilême, em gelekî xemgîn û bêdeng kiribûn. Ji nişka ve deriyê hewşa wan vebû, cînarê wan Xalê Behrî û Sosin xanim hatibûn. Ew jî hatibûn cem Xaleta Berfê, da rewşa wî bipirsin. Li ser text rûniştin û wan jî gûhdida qisetan. Xaleta Berfê piştî demekî dîsa dest bi axaftina xwe kir û domand. Piştî van bûyeran hevalekî Dayika Nano van serpêhatiyên Celila û Dayika Nano ji min re gotibû, ezê jî vê serpêhatiyê ji devê wan kesan ji tere bibêjim.

“Meha Temmûzê sibehekî roja yekşemê bû, me jin û zarokan anîbûn bexçê leşkeriyê. Wê şevê em li bexçê de rêz kirî, li bin wê hewayê hênîk de di xew de çûbûn. Sibeha roja din, me hemû yan berî çend rojan ku mîrên Keldanan jî li wir civan di bûn û biri bûn hewşa nexweşxanê. Li wir, li ser rûpelekî navên me nivîsandin. Lê piştî destpêka sirgûnên Bilîsê de, me jî dest bi meşê kiribû. Koma me li ser hezar kesî ra hebû. Jin, keçên ciwan û zarokên ku temenê wan jî kêmî panzdeh ve pêk dihat bi tenê çend zarokên duwazdeh anjî deh salî jî hebûn. Me hinek alav û tîkberên xwe bi taybetî jî betanî û nivînên xwe jî bi xwere anîbûn. Bi mere çar cenderme jî hatibûn û em hemû bi hev re dimeşyan.

Kesên ku di rê de diwestiyan û disekinîn, bi taybetî jî kal û pîrên ku ne dikarî bimeşin cîh da li wir dihatin kûştin. Em li gûndê Kêzerê êrîşî eşqiyayan ku hevparê leşkeran bûn hatin. Ketin nav me cilên me dirandin, xwarin û perên me dizîn. Li newalekî de, cendirmeyan me rêz kirin. Yek û yekû cilên li ser me êxistin, pere gûstil, gûhar û hemû bazinên me, ji me sitandin.

Gava me li derekî li bêhna xwe vedida, diketin nava komame, jin û keçên herf sipehî dibirin û li wan newalan de tecawuzê wan dikirin. Kesên li ber xwe didan dihatin kûştin. Gelek ji wan kesan hatin kûştin. Li nav van kesan de mirov û xismên min jî hebûn. Piştî sê rojê din Cendirme Tahir Çawiş hate cem min û keça mina hê heşt salî Celilayê xwest. Ez li ber wî rabûm û min got min bikûje keça min ji min nestîne. Lê ji min re got ne hewceye tû bitirsî, wê keça te li ba min rehet bike. Lê heya demekî dîsa bi sax û selamet tû dikarî wî bibî li cem xwe. Min çiqas li ber xwe da jî feyde nekir. Tahir Çawiş keça min Celilayê hespê xwe siwar kir û gûh neda qêrîn, girî û hawara min, keça min girt û bir, ji wir dûr bû û çû.

Bi rojan em meşyan, em ji gelek gûndan derbas bûn. gelek jinan zarokên xwe di himbêza xwe de hildigirtin. Tava rojê a germ me dişewitand. Bi derbasbûna çiyakî da, hin jin û mîrên wan gûndan, çav berda bûn telîs û çeltikên me. Nêzîkî sed kesên xwedî çekên giran, êrîşî me kirin. Me birin deşta Vavelê û wekî zihakî li wê deştê de êrîşî me kirin. Jinên wan jî kevirên mezin davêtin me. Cilên me ji me êxistin birin. Yekî çav berda bû çakît û sola min. Nêzîkî min bû û bi zorê ji min sitand û kûlmekî gelekî giran jî li min xist. Min gelek dixwest ji wir bi revim lê beriya min de jineke din revîbû û bi derbê xencerê birîndar bûbû. Ûr û rûviyên wê yên ji zik derketî, dixwest dîsa bêxe hundirê zikê xwe. Şir şira xwîna wê bû diherikiya û îska mirinê dida. Wê xwestibû bireve lê ji derba xencerê nekaribû xilas bibe. Ji bo wê yekê jî min ne di wêriya ez birevim. Xwarziyê minê biçûk jî di himbêza min debû. Jinbira min jî kûrê xweyê sê salî Fûad xistibû himbêza xwe û em qedera xwere rû bi rû mabûn.

Koma zaliman li wê deştê ketibûn rêzê û di pey me de dihatin. Em westiyayî û ji tirsê wan ketibûn wê erdê. Hemû bedena min dilerizî. Hema di wê gavê de yekî keçeke ciwan girtibû û bi xwe ve dixiriqand. Ew keçik Sayûdê keça Petros Çakayê Keşe bû. Ew kesê zalim hate cem min û pirsî “Tû keçî an jinî? Min got ma tû zarokê min nabînî”. Hema wexta vegeriya li cem min, dengê cendirmeyek hat û digot; “Jina nebin bikûjin, bi tenê keçên ciwan bibin.” Ew kes diqîriya û digot diyariya min keçeke ciwan e. Min xwest rabim li ser xwe û ji wir birevim. Lê ewî kesî ji erdê kevirê mezin hilda û ji paş ve li min xist. Kevir li serê min ketibû, dîsa ketibûm erdê û nêzîkî niv seetê ez ji xweve çûbûm.

Giriyê wî zarokê ku di hîmbêza min de bû min şiyar kir û ser xwe ve anî. Zarok li bin germahiya rojê de razabû, hema bêje heliyabû. Kûl û êşên wî gûnehî dikişand û nêrînên çavên wî yên xemgîn dilêmin qeqilan di bû. Min zarok hilda û bedena wiya biçûk xist hîmbêza xwe û li bin siha darekî de rûniştim. Destê xwe min bir serê xwe, hê jî ji serê min xwîn diherikiya. Gelek jinên wan gûndiyan destê wan de têlîs û hacetên diziyê li ber min de derbas bûn. Gava min dîtin wiha gotin “Waye yekî din hê nemiriye, em cilên wê jê bistînin” yek ji wan hat û gora lingê min de kişand, lê lingên min werimî bûn û xwîna li ser gorê ku hişk bûbû ji bo vê yekê jî ji lingên min dernediketî ji xwe wê jî nekarî derîne û dev ji min berda û çû li ser riya xwe. Paşê çar kesê din hatin ba min û xwestin min bikûjin lê zilamekî kal hat, nehişt min bikûjin. Piştî ew çar mêrik çûn, zilamê kal min tesellî kir û xwest min bibe mala xwe. Lê ji bo vê yekê jî diviya min hinek pere bidayê. Min jêre got hemû tiştên min hatin dizîn. Zarokê li ber singa min nêrî û dilê wî mabû wî zarokê bê gûneh ve. Zilamê kal êlekê xwe êxist û da min û got; “pê vî êlekî zarok bi pêçe û li vir bisekine, ezê demekî din werim” piştî demekî hat û min bir gûndê xwe yê nêzîkî Mêrdînê. Jina wî zilamê kal çend rojekê li min nêrî. Piştî birîna min baş bû, çî karê ji dest min bihata min ji wan re dikir û min gelek sipasiya xwe ji wan re kir.

Metekî min li Mêrdînê rûdinişt, min gelek dixwest biçûma cem wan. Piştî demekî din, li gûnd rastî jineke Aşûrî Keldanî ku ew jî ji Sêrtê sirgûn bûbû hatim. Wê ji min re got dûwazdeh jinên din re em dixwazin herin Mêrdînê. Ji bo vê yekê ez dil xweş bûm û min ew kesê kal re got; ez dixwazim herim Mêrdînê ji bo vê yekê ji we destûrê dixwazim. Paşê tevî çend jinên gûndî re li piya em çûn Mêrdînê. Min mirovên xwe dîtin, paşê jî bi hinek peran min keça xwe Celilayê ji wan zaliman xilas kir. Piştî saleke din çûyîna Helebê derket holê, ez jî çûm û tevî xwarziyê xwe bi cîh bûm.”

Xaleta Berfê me xemgîn kiribû, Sosin Xanim û Xalê Behrî jî, ji vê komkûjî û wexta Xelayê de hinek tiştan bihîstibûn. Ji xwe gotin, gotinê vekiribû. Em li wê hewşa hênîk de bûbûn rêwiyên demên berî heştih salê û çûbûn nava komkûjî, şer û kûştinan de. Sosin Xanim piştî çîroka Xaleta Berfê, xwest ew jî li ser van bûyeran de çîrokekî bibêje. Çîroka wê Serpêhatiya Xaleta Hanayê Sêrtî bû. Xaleta Hana jî ji fermana Aşûrî Keldaniyan de, bi şiklekî mûcîze xelas bûye.

Sosin xanim vê serpêhatiya wê nêzîkî sih çil sal berê jê bihîstiye û dibêje. Xaleta Hana rehma xwedê li ser gora wê be, gelekî êş kişandibû. Ew cînarê me bû, piştî sirgûnê dîsa vegeriya bû Sêrtê û xwestibû li ser axa xwe de bimre. Xaleta Hanna dayika Siltanê me yê Sêrtî ye. Me bi wanre cinartiyekî gelekî baş kiribû, wexta xwarin bihatan çêkirin, tebaqên xwarinê di navbera mala me û mala wan de diçûn û dihatin. Rojên xweşî û reşahiyê de jî em her dem li ba hev bûn. di navbera me de têkiliyekî gelekî germ û hevaltîyekî gelekî baş çê bûbû. Hê ne çû yî rehma xwedê, dîsa şevêkî ku em mîhvanê wan bûn û gotin li ser Xelayê û Fermana Osmaniyan vebû bû. Ji mere vê serpêhatiya xwe qiset kiribû.

Di destpêkê de mêrên ku hatibûn girtin, li hewşa leşkeriyê de hatibûn berhev kirin. Ji wan xwestibûn cilên xwe bêxin û paşê wan biribûn deşta Zeryebê. Li wir ji alî hêzên mîlîsan ve hatibûn kûştin. Li nav wan mîlîsan de gelek kesên diz û eşqiya hebûn. Hinek mêrên me yê ciwan, ji bo vê komkûjîyê xilas bibin xwe li xanî û kavilan de xef kiribûn, an jî cilên jinan li xwe kiribûn. Lê gelek ji wan hatibûn girtin. Ji dest û piyan ve hatibûn girêdan, lingê wan hespa ve girê dabûn û li kolan û kûçeyên bajêr de dixiriqan din ku heta hatibûn kûştin. Hinek jin derketibûn li banê xaniyên xwe û ji wir xwe amadeya parastinê dikirin. Ji bo êrîşan xwe biparêzin 30-40 kes kom dibûn. Rojekî leşkeran hemû zarokên 6 û 15 salî berhev kirin û wan birin qereqola polîsan. Ji wir jî birin cihekî çîyayî ku jêra me digot Ser tehtê (Rasûl Hecar) ê û li wir ew zarokên bê gûneh hatin kûştin û laşê wan li wê tehta bilind de hatin avêtin.

Piştî vê bûyerê çend rojek din, li ber hemû xaniyên taxa me nobedar hatibûn bi cîh kirin da ku kesek ji mala xwe dernekeve. Ji me re gotibûn çend rojekî de emê we bişînin sirgûnê. Çend rojekî din dû nûnerên hikûmetê hatin û kesên ku bihatan rêkirin dest bi nivîsandina navê wan kirin û lîsteyan amadekirin. Serê kesekî qûrîşek û nîv perê Tirk dihat dayîn. Piştî vê yekê jî ji me re gotin emê rê de jî ji bo her rojekî qurîşek û nîv din jî bidin we. Mixabin dixwestin ku hejmara wan kesên ku bihatan sirgûn kirin derxin holê. Bi vî awayî jî kesekî êdî xwe xef ne dikir û ne direvî. Pênc rojên din dora qafila me hatibû û em ketin rê.

Di rê de qafila kesên ku pêşiya me de çûyîn û hatiyîn kûştin me di dît. Laşê wan li wan deran raxistî û piraniya wan jî jin û zarok bûn. Leşkeran xwarin ne didan me, gava em ji çem û rûbaran derbas dibûn, destûr nedidan û ne dihiştin em avê vexwin. Gava bû şev, me li deşt û newalan de bêhna xwe vedida. Lê leşker di destê wan de çira û find, li rûyê kesên ku radizan dinêrîn. Dest bi lêgerîna keçikên ciwan dikirin. Ji nav komê çend keçikan birin, tecawûzê wan kirin û paşê jî teslîmî eşqiyayan dikirin. Di rê da 200 keçikên ciwan hatibûn kûştin.

Min çawişekî Tirk li hemberî perekî mezin ikna kiribû ku destûrê çûnê bida me. Ez û keça xwe emê biçûna gûndê Têlanê li cem Şêx Aso. Şêx jinên din jî pere dabûn Çawûş da destûrê çûyîne bida. Çawûş piştî demekî destûrê da me û em ketin rê. Nêzîkî girekî bilind, hinek kes hêviya me bûn. Nêzîkî bîst kes tê hebûn, di nav wan de hinek jin jî hebûn. Da ku em herin cem wan gazî me dikirin û digotin “werin werin emê we bibin gûnd” lê gava em nêzîkî wan bûn, hemû bi hev re êrîşî me kirin. Hemû tiştên me ji me dizîn, heta cilên li ser me jî birin. Li wê derê em nîv tazî mabûn. Ew dikeniyar û digotin “Niha hûn dikarin herin cem Şêx Aso”.

Piştî demekî du kes hatin cem me, li ber çavên me xwe avêtin ser sê keçikên ciwan û tecawûzê wan kirin. Piştî ew kes çûn, em nîv tazî li serê xwe mabûn, kesekî nedizanî emê çawa herin gûnd. Roja din şivanekî Kurd me dît, hate cem me û paşê me bire gûndê Têlanê cem Şêx Aso. Şêx li halême gelekî şewitî. Pêşî ji mere xwarin anîn û paşê dew anîn me vexwar. Ji bo em xwe bi nixwimîn sê çar perçe cil ji me re anîn. Lê Şêx Aso got ez gelek dixwazim alîkariya we bikim lê ez nikarim we zêde xef bikim. Lê me şand gûndê ku Aşûrî Keldanî jî li wir dijiyan, gûndê Bêkendê. Ji bo me biparêzin Şêx çar kesan bi me re rêkir lê got “ji bo we nekûjin hinek pere bidin wan” di rê da Halleya keça Îsa Horre, ji alî eşqiyakî ve bi xencerê hate kûştin. Li Bêkendê me birin mala Amînayê. Amîna berê mesîhî bû, derbasî misilmantiyê bûbû. Amîna pere da ew kesên bi me re hatibûn. Paşê me li êxûrê de xef kir. Mêrê wê sofî Hemze çûbû leşkeriyê.

Lê hê gelek wext derbas nebûyî, cîran li me hesiyabûn û diviya em biçûna cem Mûxtarê gûnd. Çar cenderme hatibûn, wê me bibirana cihê Keldanên Bêkendî ku hatibûn kûştin. Li wir wê me jî bikûştan. Tiştên hatibûn serê me, me helandibû. Em ketibûn halekî wisa de ku kesek, ji bo me merhemet û dilovaniyê nedixwest, dilê kesekî li me ne dişewitiya. Ji xwe mirin xilasiya me bû, ji bo vê yekê jî kesek ji me ne ditirsiya. Bi zarokan re em heşt kes bûn. Êdî tevî cendermeyan, em diçûn cihê kûştinê. Em çend seetek meşiyabûn. Di wê navberê de dengê cendermeyek hate bihîstin û got “Mûxtar gazî we dike, hemû vegerin.” Paşê mûcîzeyek çê bû bû, birayê Mûxtar Sabrî Efendî ku min wî ji Sêrtê nas dikir, tiştên hatiyîn

serê me bihîstibû û ji bo me rizgar bike, birayê xwe îkna kiribû û ji bo me bexşandin xwestibû. Heftiyek din jî, em li gûndê Bêkendê man. Bi rojan me li malan qerwaşiyê dikir û şevan jî em li êxûran de radizan.

Ji Sêrtê re waliyekî nû bi navê Bayram Fahmî Beg hatibû bi rê kirin. Da ku li mala wî qerwaşiyê bikim gazî min kiribûn. Min keça xwe emanetî Amînayê li gûndê Şêx Asoyê Têlanî kir. Rêhevalên min ên qederê jî, dixwestin bi min re werin Sêrtê û li wir xwe xef bikin. Lê gava Tirkan bihîstibû çend kesên mesîhî hatine, li wan geriyên û hemûyan dan kûştin. Yek ji wan xeniqandin û yê din jî dan ber xencera. Bi tenê ez li bin parastina walî de sax ma bûm.

Li ser kûştina Metropolîtanê me serpîskopos Adday Şêr ez van tiştan hîn bûbûm. Hikûmet gava dest bi taqîbata Adday Şêr kiribû, Metropolît bi alîkariya Osman Axayê Tanzêyî reviyabû. Osman Axa serokê eşîrên Kurdên Atamîsa û Hedîdê bû. Osman axa bi riyekî nepenî da, cilên gûndiyên lê kiribû û biribû malekî ku ji alî eşîrê Osman axa ve dihat parastinê. Metropolît çend rojekî li gûndê Tanzê, li cem Kurdên wê derê mabû. Lê cendermeyan li her derî wî digeriyên û dixwestin wî bikûjin. Di dawiyê de zanîbûn li gûndê Osman axa hatiye xef kirin. Wî jî Osman axa xwestibûn ku teslîmî wan bike. Lê Osman axa di serî de vê yekê qebûl nekiribû. Cendirmeyên êrîşî Osman axa jî kirin û di dawiyê de cihê Metropolît hîn bû bûn. Adday Şêr xwestibû bireve, lê bi heft heşt gûlleyên bêbext ketibû wê erdê. Serleşkerê tiliyê wî yê gustilkê, jê kiribû û gûstilka Metropolîtaniyê ji tiliya wî dexistibû. Sekreterê Adday Şêr, Cebrail Mûsa Gorgis (Adamo) hate girtin û bi awayekî hovane hate kûştin. Di destpêka komkûjiyê de, gelek keşeyên gûndên Sêrtê, xwe li katedrala mezin de xef kiribûn. Di nav wan de Keşe Corcisê Bêrkêyî, Keşe Hannayê Sedexî, Keşe Mûsa, Keşe Tomas, Keşe Yûsivê Ginyanisî û Keşe Mîhailê Mar Yaqubî jî di nav de ev hemû keşe hatibûn kûştin. Mal û milkên Dêr û xaniyên mesîhiyan hatibûn talan kirin. Serleşker ketibûn xaniyên herî sipehî û wên mayîn jî ji alî êrîşkeran ve hatibûn hevpar kirin.

Ez li bin xizmeta waliyê ku leşkerên wî li Sêrtê, komkûjiyê pêk anîbûn de şeh me xebitîm. Tirkên ku hatibûn bajêr gelek kêf xweş bû bûn ku, Mesîhiyên li Sêrtê hemû hatibûn sirgûn kirin û kûştin. Ji xwe vê dil xweşiya xwe li her derî dianîn ziman. Kesên ku li taxa qesra walî de rûdiniştin û di nav wan de, Mela Elyas, Mele Xidir, Mele Ehmed û Mele Tahîr jî di nav de, meleyên ku tevî vê komkûjiyê bû bûn, gava di bûn Mîhvanê walî, ji min re digotin careke din tû Mesîhî êdî ne wêrin lingê xwe bavêjin Sêrtê. Kesên ku werin jî wê werin kûştin. Ez çend caran li ber Katedrala me de derbas bûm. Di her carî de dilê min teng dibû û dileriziyam. Mala Xwedê kiribûn wekî êxûrekî ku bîhnên pîs jê dihat. Goristana me bi temamî hatibû talan û qirêj kirin. Hemû kevirên gora hatibûn şikênandin û gor pê zibilê hatibû qirêj kirin.

Piştî vê çîroka Sosin Xanim, xemgînî û bêdengî ketibû nava hewşê. Ez di nav hinek pirsan de diçûm û dihatim. Piştî van serpêhatiyên qirêj û balkêş êdî Sêrt di hişêminde bû bû bajarê kûştin û mirinê. Bi taybetî jî ku niha ez jî li wir rûdinim taxa Keldanan an jî taxa Ayn Salîbê ku niha navê wê gûherandine, kirine taxa Înonû. Min qet tiştekî weha ji vê taxa xwe dernexistibû û ne fikirî bûm. Ez li ser malên van kûştî û miriyan dijîm. Ji xwe ez jî li xaniyekî Ces de hatibûm dinê. Dibe ku xweyê vî xaniyê pêşî kesekî Keldanî be. Mêrê Sosin Xanimê, Xalê Behrî dest bi axaftinê kir. Lê berî ku bi axive, dergehê hewşa malê vebû û mîhvaneke din jî kete hindirû. Piştî xweş pêşwazî kirinê, em bi mîhvanan re hatin nas kirin. Navê wî Dawid bû, ew bi xwe jî nêzîkî 65-70 salî tê hebû.

Xalê Behrî cihê xwe yê li ser text xweş kir û piçekî li pêş ve vekişiya, serê xwe hilda û dest bi axaftina xwe kir û got; ezê jî ji were serpêhatiya mirovekî Bohtî bibêjim.

Di wan demên xelayê de ez li medresa Tillo de şagirt bûm. Tillo navçeya Sêrtê ye û nêzîkî niv seetî dûrê, rojhilatê bajêr de cîh digre. Tillo jî cihekî Keldanan bû, ji xwe ji navê wê jî ev tişt diyar dibe. Tillo bi zimanê wan tê wateya “Rihên Bilind”. Tillo li ser piştta çiyayên gelekî bilind û berz de hatiye ava kirin. Ez bawerim ew bilindahiya li ser navê navçeyê, ji wê bilindahiyê tê. Ji bajarê Sêrtê jî gelekî bilindtir e. Bi zanîn û zanîngehên xwe deng veda ye û kesayetiyên bi nav û deng, di dergûşa xwe de afirandiyê. Ji nav van kesayetiyên Hz Brahîm Haqqî û mamosteyê wî Hz Îsmâil Fakirullah gelekî bi nav û deng in. Heta li vir ji bilî ilmê Erdnîgarî, Felsefe, Olî, Dîrokê, ilmê Stêrnasiyê jî dihat kirin. Ji bo vê yekê jî bavê min xwestibû, min li vir dest bi xwendin û nivîsandinê bikira. Em ji xeynî rojên bi taybet, ji medresê dervediketin. Lê ji hemû bûyerên heremê em pê agahdar di bûn. Em ji vê komkûjiyê jî hesiya bûn. Ji ber ku li wir jî hinek komkûjiyên Aşûrî Keldaniyan çêbû bûn.

Wê rojê li hewşa medresê da, li bin siha dara tûyê, min dersên xwe dúbare dikir. Min hew dît ku dengê dergehê medresê lê xist. Min çû derî vekir. Mirovekî ku ji cilên wî diyar dibu ku mirovekî Bohtiyê kete hindiru. Em bi hevra li medresê da li bin siha dara tûyê rûniştin. Mêrik bi bejneki kin, xwedî rû û simbêlên gelekî li hev hatî bû. Lê di hûndirê wî da gelekî tişt di qewimîn û diyar bû ku ditirsiya. Ji berîka xwe qûtiya tîtûnê derxist bi heskê pê êxist. Mijekî kûr ji cixara xwe kişand û pûf kir, ji kûrahiya dilê xwe axinekî wisa kişand ku min tê derxistibû ku derdekî wî yê gelekî mezin hebû. Hişê wî de tije pîrs û pîrsgirêk hebûn. Piştî demekî em bi hevra axivîn, sedema hatina xwe ya li vê derê û serpêhatiya xwe ji min re qiset kir.

Ez mirovekî Bohtî me, ji gûndê Tîrîm tême vir û elhemdûlillah misilmanim rewş û halê min

jî gelekî xweşe. Lê heya beriya heftiyekî wisa xweş bû, niha ez ketime derdekî bê derman de ku ne serî heye û ne jî binî. Xezeba mirinê mohra xwe li eniya min xistiye. Bi xeletiyekî ku min jî nezanî çawa qewimî, çêbû û pêkhatî de ez diçim û tîm. Ev bûyer ji xwe bûye kabûseke mezin ne xew ji min re hiştiye û ne jî hizûr û aramî. Bûye sî û ketiye pey min, ji xwe ez gelekî poşmanim lê poşmaniya dawîn jî feyde nake. Wê rojê li mêja Îniyê de, melayê gûndê mela Mûsa li ser kesên dijî misilmanan wez kir û mirovên ne misilman wê rojê li ber çavên min de reş kiribûn û bi gotina wî yekî misilman ku ji mirovekî bi xwaze û ne be misilman û şehadetê neyne kûştina wî kesî helal e û ji wî yê ku kûştî re jî dergehên bihûştê heta ji mêj ve wê vekirîbe. Piştî xûlbê ez çûm mala xwe û tevî zarokên xwe me lîstik leyîstin û paşê razam. Di xewna xwede min qabûsekî ecêb dîtibû, ez ketibûm nav tariyekî wisa de ku ji reşê reştir û ji tariyê tarîtir bû, min nedizanî wê çî bibe û biqewime, ez gelekî tirsiyayî ji wê xewa nepenî şiyar bûm. Lê min dizanî ku, her zayîn avisê mirinê, her mirin avisê jiyaneke nûye. Her bêdengî di singa xwe de qêrînek hildigirt û di her tariyê de ronahiyek veşartiyê û min dizanî ku heta roj dernekeve, ixaneta tariyê nedihat zanîn. Ji bo vê yekê min vê xewnê di herikîna wext û demê re hiştibû. Roja din ji bo hinek karê xwe, hê xweza di xewa xwe ya nepenî de, ku pelên dara ne dihejiyan, ez ketibûm li ser riya bajarê Sêrtê. Ez hatibûm li ber ava Bohtan li ber avê min xwarina xwe bi kelekvan Sofî Evdêyê Tahir re xwar û tevî hespê xwe li kelekê siwar bûm û hatim vî milê avê. Ez gihatibûm li wê ervaziya Serê Zînî. Ji dûr ve sê kesên jin jî ji Sêrtê dihatin û dixwestin li kelekê siwar bibin û li ser ava Bohtan, xwe bigihînin Dicle û ji wir jî herin Nînovayê an jî Mûsilê. Ew her sê jin gelekî birçî û ji taqetê ketibûn, hesreta bêhna pariyeke nanê germ, an jî fireke ava cemedê Ayn Salîbê bûn. Ji nêzîk ve min zanî ku ji ola Mesîh in. Ez di riya xwede diçûm, ewan gazî min kirin û ji min tika kirin ku ez pariyeke nan

an jî tişteki xwarinê bidim wan. Lê min neda wan û min ji wan xwest ku ew werin li ser dîne min. Ji bo vê yekê min ji wan re got ger hûn bibin misilman û peyva şehadetê binin ezê nan jî bidim we û av jî, lê wan jî got me nanê te jî navê û ava te jî navê. Piştî vê bersîvê ez gelekî bi hêrs bûm, ji bo ku xwesteka min nehatibû cîh ewan gotibû me ne ava te û me ne nanê te divê, ez jî gelekî bi hêrs bûm û min dest avêt xencera xwe ya Misrî û dîsa min gotina xwe dúbare kir û lê zêde kir ku ew nebûna misilman min sond xwaribû ku ez wan her sê jinan jî bikûjim. Ew dîsa li dijî xwesteka min derketibûn û ez bi hêrstir jî bûbûm û min bi xencera xwe, tevî hespê xwe yê kihêl êrîşt wan kir. Ew der bûbû wekî gola xwînê, xwîn bi axê re zewicî bû. Xencera Misrî a bi xwîn, hêrsa min êxistibû. Lê ez êdî ketibûm nav derdekî bê derman û lêgerînek nû û jiyaneke nû de. Piştî van kûştîyan êdî min zanîn ku ew jîna nû ya avis êdî za bû. Êdî ew jiyana bi tijî kabûs û nepenî li benda min bû. Ewan ji bo jiyaneke birûmet û serbilind, li berxwe dabûn û kûştîne ji bo xwe û baweriyên xwe baştir dîtibûn. Ez gelekî poşman bûm, hemû bedena min dilerizî. Ez ketibûm taya tirsê û poşmaniyê. Ew jin bûn, bê çek bûn, birçî û tûhn bûn, dilêmin gelekî li wan şewitî bû. Ez bi demekî dirêj giriyam, rondikên çavên min zûwa bû bûn. Lê min zanî ku bîhna min biçikiya jî ew êdî rastiyeke bû, rastiyeke mîna mirina sar, mîna jînê, rastiyeke mîna mirovan. Ez êdî di nav rastiyan de bûm yek dil û yek beden. Her çiqas rastî tûj û bi jan be jî, zor û zehmet be jî, di dawiyê de min vê yekê pejirand. Lê dibe ku li şûna min, kesekî din nekaribe xwe li ber vê rastiyeke bigre. Paşê min biryar da ku ez wan bişûm û têxim gorê. Min ji ava Bohtan av kişand û ew şuştin. Cihên derbê xencerê gelekî kûr çûbû, ji wê germahiyê xwîna wan zûwa bûbû, lê ax bi xwîna wan sê jinên gûneh bû bû herî. Ji ber germê axa ku ji xwînê sor bû bû û ku êdî ax jî derizîbû. Piştî min wan şuşt û êdî min dest bi kolana gora wan kir. Min sê gor li berhev kolan û paşê li ser wan hinek hedîs û ayetên pîroz xwendin. Ez êdî wek dînan lê hatibûm. Ji xwe ji giriya rondikên çavên min ên zûwa êdî ne diherikîn. Wê şevê ez li wir şeveder bûm û li wir min dixwest razem lê xew nêzîkî min jî nedibû. Êdî tirsî mirinê di şevan de derket pêşberî min. Şev, şeveke pir bêdeng, şevê bedengiyê himbêz kiribû. Êş û janên min ji bêdengiyê re hevparî dikirin, xweza û stêrk jî bûbûn hevparê bêdengiyê. Ava Bohtan kû her tim wekî dînan diherikî ew jî bêdeng bû. Dibe ku tev ji min xeyidî bûn, şahidê vê bûyerê bûn. Lê ji bo xatirê van miriyên bê gûneh diviya dîsa biherikiya. Çiya ji xwe destpêka newalan ve ji hev xeyidî bûn û bêdeng bûn. Lê bi sebrekî mezin li min temaşe dikirin. Erd û asîman tev de bê deng bûn. Li wê şevê êş, qehr û kerba bi hezar salan min kişand. Ez bû bûm miriyeke zindî. Êdî şev qediya bû, çav li belavkirina bêdengiya xwezayê digeriyan. Min dixwest carek din ev bêdengiya mirinê, di şevên reş û tari yê dem dirêj de ne be. Êdî şev daketibû, rojeke nû, jiyaneke nû destpê kiribû. Ez li hespê xwe siwar bûm û çûme Sêrtê. Vê bûyera reş min ji mele Mihemed pirsî, ji min re got; Qetlê wan kesan ketiye stûyê te, te mafê wan xwariye û te gûnehê herî mezin kiriye. Ev gûnehê te xwedê jî efû nake, ji ber ku ev mafê mirovan e û encex ew mirov dikarin te efû bikin, ne xwe tû çarekî din tûne ye. Mafê mirovan cûdaye, mafê xweda cûdaye.” Piştî vê yekê tirs û birîna min a bêderman mezintir bûbû. Dîsa ez ketibûm li ser rêya gûnd. Di cihê wê bûyerê de ez dîsa demekî dirêj sekinim. Ew bûyer dîsa ji serî heya dawî hatibû li ber çavên min. Min li ser gora wan dîsa dia yê herî pîrozê ku min dizanibû xwend. Dîsa giriya min dest pê kir, min ji xweda û wan sê jinan efû xwest. Piçekî dilêmin rehet bû bû. Ez vegeyriyam gûnd, ji xwe ji melayê gûnd ez gelekî bi hêrs bû bûm. Lê bê çare min vê bûyerê, bi hêrs bûyî, ji melayê gûnd re jî qiset kir. Melayê gûnd got, te qenc kiriye, dergehê bihûştê ji bo te vekiriye. Te xêrekî gelekî baş kiriye. Lê min got melayê Sêrtê wiha na bêje, dibê te mafê mirovan xwariye, xwedê jî mafê wî tûne te efû bikê, encex ew her sê jin te efû bikin. Melayê gûnd got ew mele baş ne xwendiyê, derheqê vê bûyerê de tişteki nizane, tû gûhê xwe nede wî. Lê her çiqas ewî wisa gotibe jî dilê min qet rehet ne bû bû. Heftiyek derbas bû, her şev û di her bêdengiyê de mîna qabûsekî ew her sê jinên bê gûneh, diketin ber çavên min. Min vê serpehatiya xwe ji gelek kesan re qiset kir, mixabin derheqê vê yekê de kesekî tişteki rast negot. Her kes li gor xwe şirove dikir. Hinek kes jî gotin here Tillo li cem Mela û Seyda yê

wê derê li gor şerîetê wê tiştêkî rast helbet ji tere werê gotin. Aha hatina min a vêderê ji bo vê yekê ye. Ji ber vê ye ku ez ji dil nakenim, her çiqas tû min dibînî jî lê kezeba min xwîn digirî, ez niha zindî tê me xuyan mixabin êdî ez bûme mirovekî miriyek zindî.

Birastî ez gelekî lê şewitîm û ez niha bûbûm hevparê hemû hestên wî û bûbûm hevparê jan û êşên wî. Min jî jêre got, bira birastî jî tiştê te kirî tû ol vê yekê napejirîne. Hemû ol ji bo aramî û xweşiya mirovan hatine li ser rûyê dinê. Tû ol, tû pirtûkên pîroz nabêje here mirovekî bikûje. Hebû dibêjin alîkariya mirovan bike, tiştê herî baş û qenc eve. Ger bi kûştinê bûya ji xwe ne ez hebûm û ne jî tû. Em mirov encex bi alîkariya hevdû, em dikarin hizûr, aramî û xweşiyê di navbera mirovan de çê bikin. Em bi kûştin û talanê nagihijîn tû deverê. Hemû mirov wekî hevin, çi mesîhî, çi misilman, çi êzîdî an jî cihû, em tev ji dê û bavek çê bûne, em tev birayê hevin, mirovê hevin ji bo vê yekê jî kûştin gerek ne karê mirovan be. Lê ev tiştê ez ji te re di bêjim dîtina min e. Derheqê vê bûyerê pirtûkên pîroz çi bêjin, şerîet çi dibêje ez nizamim. Lê qasek din Mele Qedrî gava hat tû bi xwe jê bipirsî baştire.

Piştî wê gavê min êdî wî mirovê Bohtî nedît. Heya deh salên din rojekî em rastî hev hatin. Ewî Heft sal li ser hev rojê girtibû û gelek pirtûk xwendibûn bûbû mirovekî zana, ji xwe êdî her kes jê ra digot Hacî Xelîfe. Hacî Xelîfe min nas kir û derheqê wê bûyera xwe got te rast gotibû, min li ser wê bûyerê gelek lêkolîn kir û gelek pirtûkên pîroz min xwendin. Hemû pirtûk wekî wê gotina te dibêjin.

Çiroka Xalê Behrî jî xelas bûbû. Dem, ber bi nîvê şevê ve diherikî, em di nav wan bûyerên qirêj de, diçûn û dihatin. Di her çîrokê de serpêhatiyek û her çîrokê de bûyerek û her çîrokê de paşeroj hebû. Dawid jî xwestibû tiştêkî bibêje, helbet ewî jî hin tişt bihîstibûn derheqa wan bûyeran de. Çaya ku li ber bû vexwar û xwe amadeya çiroka xwe kir.

- 6 -

Piştî çiroka Xalê Behrî, Dawid jî xwest tiştêkî li ser van bûyeran bibêje. Dawid di demekî dirêj li Stenbolê hemalî kiribû û nêzî sîh çil sal li bajarê Stenbolê bi cîh bû bû. Lê ev çend salin vegeriya ye welatê xwe û dixwaze dawîya jiyana xwe li ser axa bav û kalên xwe bi dawî bike. Dawid dixwaze serpêhatiya keçeke bibêje û dest bi gotina xwe dike û dibêje; Hinek Misilmanên Sêrtê keçên ciwanên Keldanan ji bo kar û barê xwe wek kole wan dixebitandin. Lê hinek malbat piştî dawîya 1918 an de hatibûn li Stenbolê bi cîh bû bûn. Ev keç sala 1915 an de ji alî hinek kesan ve ji malbata wan hatibûn revandin. Xwediyê keçikan ji ber birçî bûna xelaya wê demê dixwestin van keçikan bifroşin. Hinek kes ji bo birçîtî, hinek kes jî vê ji xwera kiribûn bazirganî. Kerîma 13 salî bi vî awayî gihîştîye mirovên xwe yên Stenbolê.

Min dîsa wekî her roj werîsê xwe kiribû destê xwe û min hemaliya xwe dikir. Ji ber ku gelek kesên Kurd, li Kadikoyê rûdiniştin û gelekî dewlemend jî bûn, min vê derê karê xwe dikir. Ji bilî Kurdan kesên ku ji Kurdistanê bihata, li Kadikoyê mihaqqak ziyaret dikir. Ji xwe dewlemend bûya li vê derê bi cîh di bûn.

Wê rojê ez li qehwa Cemşîd rûniştî, min nargîla xwe dikişand. Ji xwe ev der meskenê min bû, kesên ku hemal ji wan re pêwîst bikira dihatin kahvê û gazî min dikirin. Hemû kesên li wir rûdiniştin min nas dikirin. Piştî demekî yekî hat û gazî min kir. Min barê wî hilgirt û ketim li ser rêya mala wî. Mêrik derî xist keçeke hat ser dergehê malê û dergehê vekir. Min wî barê li ser milên min êxist hindirû. Ji nişka ve dengê wê keçîka ciwan hate min. Ev deng ne biyanî bû

ji bo min, mi vî dengî nas dikir, erê erê ev deng, ev axaftin, ev devok ya welatê min bû. Min gelekî bi dil xweşî ji wê keçîka ciwan pirsî tû ne ji Kurdistanê hatî got belê. Paşê got ez Sêrtî me ez jî gelekî dil germ bûyî min jî got ez jî ji Sêrtê me. Gotin gotinê vekir û xwediyê malê got rûne qehwekî vexwe. Piştî vê yekê gotûbêjên dirêj destpê kirin û keçîka ciwan ji min re serpêhatiya xwe qiset kir û got;

Gava komkûjî destpê kir, ez hê deh salî bûm. Bavê min li Sêrtê Mûfettîşîya Gûmrûkê da dixebitî. Malbata min dayika min Hanna, bavê min Cercîs û sê birayên min Kerîm, Yûsiv, Latîf û ji bapîrê min ê kal pêk dihat. Li bihara 1915 an de xaniyê me yê li taxa Ayn Salîbê ji alî bîst leşkeran ve hate êrîşkirin. Di vê êrîşê de bavê min û bapîrê min bi derbên xencerê hatin kûştin. Dayika min, ez û birayên min me rêkirin li gûndekî biyanî. Piştî jiyîna wê komkûjîya li bajar ku hemû mirovên me hatibûn kûştin avêtibûn newalekî de. Cendermeyan min û keçên keldanên din birin gûndê Zevîda. Nêzîkî salekî em li gûndê Zevîda mabûn. Bi şev cenderme dihatin tecawûzê min dikirin. Ji ber tehdîdên kûştinê, çî ji min dikirin min nedîkarî ez tiştê bikim. Ji bo vê yekê li ber van bûyeran de min jî li ber xwe dida.

Piştî salekî bi jineke misilman re ez vegeyriyam Sêrtê. Ev jin xwest min bibe mala me û alîkariyek ji min re peyda bike. Ez bi wê jinê re çûm xaniyê me yê kevin ku Evdilferîd li wir bi cîh bûbû. Jinik wisa bawer dikir ku wê gûnehê Evdilferîd li min were û alîkariyê bide min. Lê mêrik li dijî wê me ji xanî avêt. Jinekî Keldanî ku li cem yekî Tirk qerwaşiyê dikir hate alîkariya me. Jinik min bir cem xwe û min ê ji malê re avê bikişanda û alîkariya wê bikira. Rojekî ez çûbûm li ser kahniya Ayn Salîbê, da min cerên xwe yê avê tijî bikira û vegeyriyam malê. Leşkerê hate cem min, navê wî Evdila bû, leşker li nexweşxana Sêrtê de dixebitî, paqijîya nexweşxanê dikir. Bi zorê min bire mala xwe. Dayika wî Fatim xanim, min bire cihê ku Keldanên bê gûnehên hatiyên kûştin. Li wê derê ji min re got "eger tû gûhê xwe nedî min, tu jî wekî van bawermendên xwe tê werî kûştin." Ev der cihekî gelekî bi tirs bû. Li her derî hestiyên mirovan, hestiyên serê wan û pora wan jî dixûyan. Fatim di vegeyriyê de ji min re got "hey bê bawermendê biçûk, tiştên ku min ji te re got te fahm kir ne wisa". Lê min newêriya ez bersivê bidim. Ez di nav tirseke gelekî mezin de bûm.

Evdila tecawûzê min kir û tiştên gelekî xirab jî li min kir. Nêzîkî sê salan bi van xerabiyên re min idare kir û pîrheboka kal re min xizmetê û gotinên wê bi cîh di anî. Lê paşê li gûnda Xela dest pê kiribû. Ji bilî qesabê mirovan Evdilrizaq hemû kes birçîtiyê dikişand. Di xaniyê Evdilrizaq tijî xwarinên ku ji malên mesîhiyan dizî û talan kirî hebû. Evdila êdî nedîkarî malbata xwe têr bike. Ji dayîka xwere digot zarokan bibe here parsekiyê bike. Lê dayika wî biryar dabû ku ew tevî malbata xwe here Stenbolê. Di rê de wê û zarokên wê, xerabiyên wisa mezin li min kirin ku ez nikarim ji te re bi bêjim. Ev rêwîti sê meh dom kir. Fatima kal li Stenbolê min firot jineke misilman. Li Sêrtê lome li me dikirin, em kêr dihatin dîtin. Her derê me hatibû perçekirin, misqalên me jî dihat perçekirin. Ev jin bi awayekî tesadûfî mirovekî min nas dikir. Ji bo ku min bibe li cem wî, min gelekî jê hêvî û tika kir. Niha ez li virim. Navê mirovên min yê Stenbolê Zekî Hirîzê ye û li vir pêlavvaniyê dike.

Mirovên minên ku di komkûjîyê da hatibûn kûştin dayika min Hanna, birayên min pêşî Latîf (ji alî Evdilferîdê ku niha li mala me ya kevin de rûdinê de hate kûştin) birayê min ê dûyemîn Yûsiv û sêyemîn jî Kerîm, mamê min Pitiyan, dapîra min Rahel, bapîrê min Sûzanne, xaleta min Xatûn, meta min Helena, xalên min Tewfîq û Bûlos bi awayekî hovane hatibûn kûştin. Hemû mal û milkên me Xanî, mobilya, xalîçe, Zêr û zînetên me ku niha xaniyê me yê Sêrtê da rûdinê, ji alî Evdilferîd ve hate dizîn.

Girî ji ser rûyê keçîka ciwan kêr nedibû, lê dîsa jî bi awayekî dil şewat wê serpêhatiya xwe ji min re qiset kiribû. Ji xwe ez gelek poşman bûbûm ku min gotibû ez jî Sêrtî me, lê ez çibikim xwedê bela xwe bide wan mirovên hov û dirinde. Birastî ew roj ez gelekî xemgîn bûm, ji xwe

wê rojê êdî ez nexebitîm, ez bi xemgînî çûbûm mala xwe û razabûm.

Dawid jî çîroka xwe qedan dibû, birastî wê şevê piştî van çîroka, bêdengiya mirinê ketibû li ser erd û asîman. Ne xaleta Berfê û ne jî kesekî din tiştek negot. Bi tenê serê me li ber me, em xemgîn bûbûn. Wext bûbû nivê şevê, min û Remezani me xatir ji xelata Berfê xwest û wan û mîhvanên din jî xwest û bi xemgînî em jî vegeyriyan mala xwe. Wê şevê xew neket çavê min heya sibehê ez li nav van bûyerên qirêj û gemar de diçûm û dihatim.

-7-

Xalê Saleh, kemeçebêjê herêma Bohtan e. Ew bi temenê xwe yê kal ve bûye şahidê gelek serpêhatî, evîn û mêrxasiya gelê heremê. Niha ew jî tevî hûnera xwe alîkarî dide rojnama Sêrta Azad. Wê rojê dîsa wekî her car hatibû nivîsgeha rojnamê. Min wan şeş çîrokên komkûjîyê li ser rûpelên sipî nemir dikir. Xalê Saleh dixwest ez wan şeş çîrokên komkûjîyê jê ra bixwînim. Bi sebirek mezin li min gûhdar kir û wekî her kesî ew jî bi van çîrokan xemgîn bûbû. Ji xwe min dizanî bû ku li ser van mijaran de ew gelekî têgihîştî û ji wan bûyerên qirêj jî agahdar bû. Ji xwe hemû dengbêj şahidê dema xwe û berdewama berî xwe bûn. Diviya serpêhatiyên gelê xwe, mêrxasî û xaîntiya di navbera mirovan de, şerên navxweyî, evînên têkçûyî û bûyerên girîng ên di dîroka gel de, bi awayekî hûnerî pêşkêşî gûhdaran û van bûyer, serpêhatî û çîrokan emanetî nifşên nû bikirin. Dengbêj bi peyv û gotinên van bûyeran bi awayekî xweş û li hevhatî dikirin stran, kilam an jî çîrok û radixistin ber gûhdaran. Gûhdarên dengbêjan jî bi van serpêhatî, dîrok, destan û çîrokan agahdar dikirin.

Xalê Saleh hemû gûnd û bajarên herêma Bohtan geriyaye û tevî şahî û şeniyên mirovên Bohtî bûye. Ger çiqas ew niha kal bûbe jî dikare mîna nexşekêşekî, gav bi gav herêma Bohtan bi gotinên xwe yê balkêş û kevnare, hemû gûnd, bajar û avahiyan ra têxe li ber çavan. Ji ber vê gera xwe jî bûbû, şahidê gelek bûyer û serpêhatiyên. Xalê Saleh bu bu şahidê bûyera Serhildana Mala Eliyê Yûnis ê Sasonî, serhildana Mala Yaqûb Axayê Dihî (Erûhî), serpêhatiyên Bişarê Çeto, şerên li heremê qewîmî û komkûjîyên mesihîyan. Lê gelek bûyer û serpêhatî jî ji bîr va kiribû. Lê piştî xwendina wan çîrokên komkûjîyê, derûnî, giyan û hişê Xalê Saleh ser û bino bûbû. Wê gavê serpêhatiya hevalekî wî yê herî baş hatibû bîra wî. Ev hevalê wî kelekvanekî li ser çemê Bohtan bû, navê wî Sofî Evdê Tahirê Xêrtî bû. Sofî Evdê li ser çemê xurt û bi heybet de kelekvanî dikir. Sofî mirovekî dewlemend, dest vekirî û li wê heremê xwedî rûmet bû. Xalê Saleh bi nêrîneke kûr û dûr û bi xemgînî difikire. Wisa xûya dike ku ji wê serpêhatiyê diêşe. Piştî sekna demekî kin, dest bi axavtina xwe dike û serpêhatiya Sofî Evdê yê Kelekvan dibêje;

Sofî Evdê hevalê min ê herî baş bû. Kengê dawet an jî şahiyek li gûndên Bohtan çêbuya, bi dîtina hevalê xwe, ez bi dilxweşiyek mezin bi rê diketim. Ji xwe ev dibû sebep ku dîtina min û Sofî pêk dihat û ez çend rojekî dibûm mîhvanê wî. Sofî Evdê Kelekvan li vê herêma Bohtan de ji alî hemû mirovan ve dihat naskirin û ji bav û kalên wî ve jî ew dihat nas kirin. Bav û kalên wî hemû kelekvan bûn. di wan deman de kelekvanî karê herî baş û pêşketî bû. Sofî ji bilî kelekvanîyê, xwendin û nivîsandinê ve jî jêhatî û kêrhatî bû. Ji bilî Kurdî çar zimanên din

jî dizanibû û nêzîkî deh salan li medresa Tillo de xwendibû. Ger çiqas ewî îcaza meletiyê sitandibû jî digot ez hê tê negihiştîme û ne bûme melle, divê ji bo meletiyê ez piçekî din jî bixwînim. Ewî xwe wekî Sofî bi nav dikir û ne dixwest kesek jêra bibêje mele. Ewî dixwest heya dawîya temenê xwe bi xwendin û zanînê derbas bike. Xaniyê Sofî jî li ber ava Bohtan, di nav bax û bexçan de hatibû ava kirin. Şaneşîna xaniyê wî li çemê Bohtan dirênî û bi şevan û berbangan dengê avê dilê mirov paqij dikir û ji bo jiyaneke nû, tevî zeraqa tavê beyanê hestên nû û xweş diket dilê mirov. Gava ez dibûm mîhvanê Sofî, li şaneşîna xanî em rûdiniştin. Ewî ji min dixwest ez kemeçê lê bixim û strana “Kirîva Hana” ku gelekî jê hez dikir dixwest ku ez bibêjim. Carna sê çar cara bi tenê vê stranê bi dengê têlê kemeçê a zirav min jêra lê dixist. Serbest dibû, her dem digot “siheta te xweş û dengê te li dinê be Saleh”. Carna me bi hevra Şaraba Sor vedixwar û min jêra stranên meqama payîzokî digotin, ewî jî li stranan de bi min re hevkarîyê dikir û dengê me tevî dengê ava Bohtan dibû. Carna çem jî gûhdarî me dikir û qet deng der ne dixist, bê dengiya çem me jî xemgîn dikir û di wê bê dengiyê de, hestên me germ di bûn û em di giriyan. Sofî ji şerabê gelek hez dikir û digot piştî tufana Nuh av kişiya paşê xweza ji nû ve afirî û tiriyên vê derê ji nuve çêbûn. Nebî Nuh bi tiriyên behra xwe Dims, bastîq, pestil, helil û şerbet çêkir. Şeytên bi tiriyên behra xwe sirke û şerabê çêkir û got; her kî ji van şerabên min hinek vexwe bila wekî şêran bi hêz be. Ew kesê ku du qetê wî vexwe bila wekî bizinê xwedî rik be. Kesê zêde vexwe bila wekî meymunê xwedî iştah û yê ji wê jî zêdetir vexwe bila wekî baraz xwedî kîn û nefret be. Aha ji wê rojê ve ev nifûn li şerabê hate kirin ji ehlê wê re helal û ne ehlê wêre jî heram e. Ji ber vê yekê jî her çiqas Sofî hez ji şerabê dikir jî lê qet zêde venedixwar û tama xwe de dihişt.

Carna sofî ji min re helbestên evînê dixwend û ez xemgîn dibûm. Li odekî xaniyê sofî de pirtûkên cûr bi cûr hebûn. Ji bilî helbestan min hez ji pirtûkên kevnare ê dîrokî jî dikir. Bi taybetî pirtûka bi navê “Anabasis Vegera Deh hezaran” dikir. Ji bo ku pirtûk behsa jiyana berî zayînê yên li ser van axan dikir. Ev pirtûk ji alî nûçegihanekî şer, berî zayînê salên çar sed û yek û didûyan de ji alî nivîskarekî Yewnanî Ksenefon ve hatibû nivîsandin. Di vê pirtûka kevnare de qala herêm û çemê Bohtanê jî dihat kirin. Di wan deman de navê Bohtan Kentrîtes e. Nivîskarê Anabasis Ksenefon bi xwe leşkerekî Yewnanî bû û tevî şerê nav xweyî yê Yewnaniyan bûbû. Di encamê de ew dibe serokê artêşê û ew û deh hezar hevalên wî, bi mehan di nav xaka Împaratoriya MedoPars de bi şer û pevçûn meşiyabûn. Ev artêş li ber ava Bohtan jî meşiyaye û çûne heya Derya reş û di encama rê vebiriyêke dirêj de vegehiyane welatê xwe. Li gorî pirtûkê wê demê milekî çem de Med an jî Kardûxî yanî bav û kalên Kurda dijîyan û milê din ê çem de jî gelê Ermenî dijî. Ermenî û Kardûxî êrîşî Yewnaniyan dikin û gelek Yewnanî jî di encama şer de têne kûştin. Yewnanî di nav çiyayên asê yên Bohtan de neçar mane û şev jî li vir razane. Lê şevê serleşkerê Yewnaniyan Ksenefon xewnekî dibîne, di xewna xwe de, lingê Ksenefon hatiye girêdan. Lê paşê ew girê vedibe û Ksenefon bi awayekî azad dimeşe û gavên mezin davê. Li ser vê xewnê Ksenefon gelekî kêfxweş dibe û ji wê xewnê moral distîne. Sibehî zû tevî leşkerên xwe bi awayekî mûcîze derbasî milê Ermenan dibin û ji wir jî ber bi jor ve dimeşin diçin. Ji bilî van tiştan, behsa bilindahî û heybeta teht û zinarên asê yên Bohtanê û jêhatî bûna Kardûxan jî tê kirin. Ji xwe piştî demekî din ev pirtûk dibe rêberekî Îskenderê Makedonî. Îskender bi riya vê pirtûkê taktîk û taybetmendiyên Madopersî yan, welat û cîranên wan, psikolojiya wan nas kiriye û helbet alî wan yê xûrt û qels jî zaniye û paşê jî dawî li Împaratoriya MedoPers aniyê. Ji bo vê yekê jî ev pirtûk gelekî bala min dikişand û min jî ji Sofî dixwest ku wî pirtûkî heya dawiyê ji min re bixwîne. Ev rûpelên dirokî piroziya van axan nişan dida û ji bo vê yekê jî hezkiriyek cûda û qedîm dixist dilê min. Gelek şevan ez û sofî di ber avê heya sibehê, bi sohbetên germ û zayînî me derbas dikirin. Lê mixabin bûyerek wisa li ser sofî de qewimî ku ji kerba dilê xwe koçî dawiyê kir. Ew bûyer jî di wan demên komkûjiyê Sêrtê de qewimî bû. Jin û zarokên keldanan ji Sêrtê reviyabûn û xwe sipartibûn Sofî Evdê. Sofî wan şikeftêkî li ber ava Bohtan de xef kiribû. Wisa biryar da bûn ku heya roja din wê bi şev bi rêketan û li ser ava Bohtan a dîn û har de, li ser kelekê biçûna

heya Musilê. Lê bûyereke hovane li ser wan kesan qewimî bû û sofî vê meselê berî ku here koça dawîn ji min re qiset kiribû.

Kele germa havînê bû, wan rojan hinek bûyer diqewimîn. Gelek kes behsa komkûjî û şerê dikir lê rastiya van qisetan kesekî nedizanî. Wê rojê jina hevalekî min ê Keldanî û çend kesên din jî pêre hatibûn. Ev ji xanima Yakûbê Keldanî bû. Yakûb li Sêrtê bazirganî û etariyê dikir. Ji ber ku gelek car dihat derbasî milê dinê avê dibû, ji bo vê yekê jî têkîliyê germ navbera min û wî de çê bû bû. Bi xanima Yaqûb Sarêxan re jin û zarok nêzîkî bîst kes hebûn. Yakûb di komkûjîyê da hatibû kûştin. Berî ku bimre ji sarûxan re gotibû herin cem sofî wê alikariya we bike. Ji bo vê yekê jî Sarêxan, zarokên xwe û hinek mirovên wî hatibûn cem min û dixwestin ez wan bibim Musilê. Ji xwe jî Sêrtê bi piya hatibûn û tû taqeta wan nemabû. Gelek perişan bûbûn. Ji ber xêr ne xwazan min ne dikarî ez wan, li mala xwe de biparêzim. Ji bo vê yekê min wan bir şikefta tarî û xwarin, vexwarin û find û qendîl jî min ji wan re biribû. Ji bo parastina wan min ji wan xwest ku ji navê şikeftê dernekevin der. Sibê şev emê tev de rê biketan. Cihê wê şikefta tarî ji bilî min kesekî nedizanî. Piştî demekî çend leşker û zabîti li pey wan hatibûn. Pirsê wan kesan kirin û gotin şaredarê Sêrtê Hamî Efendî gazî te kiriye.

Ji leşker û zabitan re min got kesekî alî min ve nehate. Ji xwe iro mişteriyê pêşî hûnin, kesek ne ji gûnd hatiye û ne jî ji Sêrtê hatiye vir. Min got başe ezê sibê zû werim cem Hamî Efendî. Gelo ma hûn nizanin ji bo çî gazî min kiriye. Leşker û zabitan qet deng nekirin û li keraxên çem ketin rê û gera wan kesan, roja din li hespê xwe siwar bûm û ketim ser riya Sêrtê. Ez li Serêzînê ya bilind hewa ketibûm. Sêrt bi hemû dîmenên xwe yên bi taybet ve li bin piya xuya dikir. Toz û dûman li ser bajar ketibû. Gelek xanî û avahî şewitî û hilweşiya bûn. Bihneke ecêb ji bajar dihat. Nêzîkî taxa Keldanan û qesra Hamî Efendî bûbûm. Ji xweşî û bedewiya taxa Keldanan tû avahî û bermahî nemabûn. Katedrala Mezin, pirtûkxaneyê nav û deng û hemû bermahiyên Mesihîyan hatibûn şewitandin. Ez çûm qesra Şaredar Hamî Efendî û ketim hundir. Piştî bi xêrhatiniyê Hamî Efendî, ji min re wiha got; hinek filleh ji ber destê me reviyane, em dizanin ne mumkune ku bêyî kelekê derbasî milê avê bibin. Baweriya me bi te tê, em dizanin ku tû wan kesan bibînê tê teslîmî me bikî. Tû dizanî ku hûrmeta me ji bo te gelek heye, tû jî layiqî vê hûrmetê bibe û ger tû wan kesan bibînê xebereke ji mere bişeyne. Me Sêrt ji Fillehan paqij kiriye, divê tû jî tevî vê paqij kirinê bibî û alîkariyê bidî me. Hamî Efendî dîn bûbû nedizanî çî dibêje. Bihna xwîn û mirinê jê dihat. Ew di ber çavên min de êdî ne mirov bû. Xwînmijek Hov û dirinde bû. Ji axaftina wî min şerm dikir û kerba dilê min, bi hêrêstir dibû. Ev avahî û xweşiyê ku ji keda mirovan hatibû avakirin, iro dîsa bi destê mirovan ve dihat xera kirin. Gelo çima ev kûştin? Ji bo çî mirov vê dinê ji xwere dikin doje? Ez di nav van pirsan de diçûm û dihatim. Ez ji qesra wî xwînmijê derketim û bajarê birîndar geriyam. Kerba dilê min dikeliya, ew xanî û avahiyên ku hatibûn xera kirin de, jiyane cûda cûda jî hatibûn kûştin. Mirina sar mohra xwe li enî û dilê bajar xistibû. Her tiştê gûherîbû ew avahî û bajêr lanet li mirovan dibarandin. Erê mirov şîrê xîç xwariye. Bajar dîsa ji rengêkî lawikên xwe, ber bi mirinê û kûştinê ve bi rê kiribû. Êdî bajar dergehên xwe ji başî û xweşî yê ra girtibû. Rûmet û dilovaniya xwe wenda kiribû. Erê dîsa dirokê dûbare bûbû wekî her demî dîsa mirov ji alî mirovan ve hatibû kûştin. Dêr, xanî û avahiyên van bawermendan tev hatibûn şewitandin. Ji bilî leşkera kesekî li kûçe û kolanan de tûnebûn. Zarokên kûçeyan wenda bûbûn dengê lîstîkê û qêrînên wan, li bin diwarên şewitandî de xef bûbûn. Piştî wan dîmenên qirêj û gemar min jî terka vî bajarê birîndar kir. Bi xemgînî û dijwariyê min berê xwe da mal. Xweza tevî vê komkûjîyê bêdeng mabû. Xweşî û bedewiya xwe gûherandibû êdî şerm dikir. Giya û kûlîlkên xwe ranedixist ber çavan, hêvî û evînê êdî nedixist dilê mirovan. Kûştin, talan û wêran kirin hemû laşê min û hestên min dîl girtibû. Bi tenê girî dihat ji destê min. Di nav van hestên kovanî û jarî de ez gihabûm mala xwe. Êdî min meraqa wan emanetî xwe dikir bi vê armancê ez çûm şikefta tarî û min hal û wexta wan kesan pirsî. Ew bûyerên ku li Sêrtê min

dîtî, ji wan re jî min qiset kir. Ji xwe tirsar mirinê wan dîl girtibû, êdî nedizanîn çî bikin. Li wê şikefta tarî de, rojek jî bo wan salek bû, seetek jîbo wan mehek bû. Wext li wir sekinê bû, bi tenê tirs hebû. Sarêxan û wan kesên din jî dixwest bi demekî kin de bikevin li ser rê. Ji tirsar rûyê wan zer û jî bêxewî jî çavê wan sor û rûyê wan miçiqî bû. Ma dijberî wê hovîtiyê ewê çawa ne tirsîyan û ne qehîriyan. Her çiqas ez xemgîn bûm jî, lê min dixwest hêviyê wan jî rizgariyê re bilindtir bikim. Ji xwe li vê dinyayê bi tenê bawerî û hêviya rizgar bûna wan ez bûm. Wê xwe jî bo şev amade bikiran û emê bi rêketan. Piştî demekî ez jî wir vegeciyam û hatim mala xwe. Min jî êdî xwe amadeya rêwitiyê dikir û hin hacetên ku di rê da pêwistiya me bi wan çêbûya min amade kirin. Ji xwe keleka li ser çemê dîn û har her dem jî bo rêwîtiyê amade bû. Tarî hêdî hêdî xwe li ser xwezayê radixist. Bi tenê heyv û stêrk hişyar mabûn û li benda rewitiya me bûn. ava çem jî xwe jî doh ve amade bû ku me li ser pelên xwe yên bi hêz rêbike heya Mûsilê.

Ez bi hêvî û dilgermiyê ber bi şikefta tarî ve bi rê ketim. Ji hawir dor tenê dengê çirçirkên şevê û dengê ava har dihat gûhêmin. Çavên min li ser hawir dorê digeriyan. Li her der di nav tarî û seqemê de bû. Ber bi şikefta tarî ve meşiyam, find pêketî xûya dikir. Mixabin ew ronahiya şewatê bû. Bîhneke ecêb û cûda jî şikeftê dihat. li ber wê bîhna gemar mirov nedikarî bisekine. Tirsar ketiyî dilê min qewimî bû. Sarêxan û hemu zarok û xismên wê, li wê şikeftê de hatibun kuştin. Şikeft da bun ber agir, min nezanî kengê û çî wextî li ser van kesan de hatine. Lê minê jî kî ra bigota, jî xwe ew emanetî min bun...

Sofi jî şewitandina van kesan xwe ber pirsîyar didît. Ji bo vê yekê jî ji kerba van mirovan çû ser dilovaniya xwe, piştî mirina wî gelek kes jî derheqê Sofî de digotin. Sofî cihê wan nîşanî leşkeran daye jî bo vê yekê jî hinek kes lanet li Sofî dibarandin, mixabin ne wisa bû. Lê kesek jî nezanî ka çawa jî wan kesan agahdar bune...

Xalê Saleh jî xemgîn bûyî stûyê xwe xwar kirî li kêleka min rûniştiye. Bîranînên wî, ew êşandibûn û bêdeng mabû. bîranînên xwe jî nû ve jiyabû jî xwe ew jî kal bûbû û li benda mirinê bû.